

Diplomová práce

Hudební nauka ve výuce na 1. stupni ZŠ v Libereckém kraji

Studijní program:

M7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor:

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Autor práce:

Nikola Kučerová

Vedoucí práce:

prof. PaedDr. Jiří Holubec, Ph.D.
(PF UJEP)

Liberec 2024

Zadání diplomové práce

Hudební nauka ve výuce na 1. stupni ZŠ v Libereckém kraji

<i>Jméno a příjmení:</i>	Nikola Kučerová
<i>Osobní číslo:</i>	P17000077
<i>Studijní program:</i>	M7503 Učitelství pro základní školy
<i>Studijní obor:</i>	Učitelství pro 1. stupeň základní školy
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra primárního vzdělávání
<i>Akademický rok:</i>	2020/2021

Zásady pro vypracování:

Zásady pro vypracování:

- pravidelné konzultace s vedoucím práce (1x-2x měsíčně)
- příprava materiálů (literatura)
- dotazníkový průzkum a osobní návštěva škol
- vyhodnocení průzkumu
- zpracování textu diplomové práce
- finalizace textu a odevzdání práce k oponentuře

Metody:

- analýza literatury zabývající se danou problematikou
- dotazníkový průzkum na vybraných školách
- rozhovor s pedagogy

Cíl práce:

- Obsahy a metody výuky hudební nauky v rámci hodin hudební výchovy na 1. stupni vybraných základních škol v Libereckém kraji.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

čeština

Seznam odborné literatury:

JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 3: učebnice pro 3. ročník základní školy*. Brno: Nová škola, 1999. ISBN 80-85607-82-4.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-027-7.

PECINA, Pavel a ZORMANOVÁ, Lucie. *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 147 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 114. ISBN 978-802-1048-348.

PECHÁČEK, Stanislav. VÁŇOVÁ, Hana. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Karolinum, 2006. 282 s. ISBN 80-246-0365-9.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Lidové písničky a hry s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. *Nápady – hry – tvořivost*. ISBN 80-7178-323-4.

VÁŇOVÁ, H., SKOPAL, J. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 196 s. ISBN 80-246-0435-3.

Vedoucí práce:

prof. PaedDr. Jiří Holubec, Ph.D.
(PF UJEP)

Datum zadání práce:

13. dubna 2021

Předpokládaný termín odevzdání: 1. prosince 2022

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. RNDr. Jana Příhonská, Ph.D.
garant oboru

V Liberci dne 25. listopadu 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Nejprve bych ráda poděkovala prof. PaedDr. Jiřímu Holubcovi, Ph.D., vedoucímu této diplomové práce, za odborné vedení, významné rady, připomínky a obzvláště za čas po celou dobu zpracování této diplomové práce.

Děkuji pedagogům a kolegům, kteří se podíleli na praktické části této diplomové práce. Poděkování patří i vedení naší ZŠ a MŠ ve Stráži pod Ralskem, které mi povolilo kombinovaně studovat.

V neposlední řadě děkuji celé mé rodině, která mě podporovala po celou dobu studia.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá výukou hudební nauky v hudební výchově na 1. stupni základních škol v Libereckém kraji. Hlavním cílem je zjistit, jaké obsahy či metody výuky hudební nauky v rámci hodin hudební výchovy na 1. stupni vybraných základních škol v daném kraji nejčastěji pedagogové využívají.

Práce je rozdělena na dvě části teoretickou a praktickou. Teoretická část se skládá z kapitol, které se zabývají hudební výchovou a hudební naukou. Součástí je i přehled didaktických her. V praktické části nalezneme průzkumné řešení, které bylo realizováno dvěma metodami. První metodou je dotazníkové šetření a druhou metodou je rozhovor na vybraných základních školách v Libereckém kraji. Dále zde nalezneme ukázkové přípravy na výuku hudební výchovy pro 1. - 5. ročník ZŠ.

Klíčová slova: hudební nauka, hudební výchova, didaktika hudební výchovy, učební pomůcky

Annotation

This diploma thesis deals with the teaching of music theory in music education at the 1st grade of primary schools in the Liberec region. The main goal is to find out what content or methods of music education are most often used by pedagogues in music lessons at the 1st grade of selected primary schools in the given region. The work is divided into two parts, theoretical and practical. The theoretical part consists of chapters dealing with music education and music theory. An overview of didactic games is also included. In the practical part, we will find an exploratory solution that was implemented using two methods. The first method is a questionnaire survey and the second method is an interview at selected primary schools in the Liberec region. In addition, we can find sample preparations for teaching music education for the 1st – 5th grade of elementary school.

Keywords: music theory, music education, didactics of music education, teaching aids

Obsah

Seznam obrázků, tabulek a grafů	11
Úvod	13
Seznam použitých zkratk a symbolů	14
1 Hudební výchova.....	16
1.1 Vymezení pojmu.....	16
1.2 Školní hudebně výchovný proces	16
1.3 Funkce hudební výchovy	17
1.4 Výchovně vzdělávací cíle	18
1.5 Složky hudební výchovy.....	18
1.5.1 Vokální činnosti	19
1.5.2 Instrumentální činnosti	19
1.5.3 Hudebně pohybová činnost	19
1.5.4 Poslechové činnosti	19
1.6 Školní vzdělávací program pro 1. stupeň ZŠ.....	20
1.6.1 ŠVP ZŠ a MŠ Stráž pod Ralskem	20
1.7 Hudebně nadané dítě.....	23
1.8 Žáci s poruchou hudebnosti	23
2 Didaktika hudební výchovy.....	25
2.1 Metody výuky hudební výchovy	25
2.1.1 Metoda výkladu	25
2.1.2 Metoda dialogická	26
2.1.3 Metoda motivační	26
2.1.4 Metoda samostatné práce	26
2.1.5 Opakování	27
2.1.6 Metoda diagnostická.....	27
2.1.7 Metoda didaktických her	27
2.2 Didaktické zásady	28
2.2.1 Zásada tvořivé aktivity a uvědomělosti žáků	28
2.2.2 Zásada vědeckosti vyučování a výchovy	29
2.2.3 Zásada soustavnosti a posloupnosti.....	29
2.2.4 Zásada přiměřenosti a pochopitelnosti	29
2.2.5 Zásada názornosti	30

2.2.6	Zásada jednoty konkrétního a abstraktního	31
2.2.7	Zásada trvalosti vzdělávacího a výchovného působení.....	31
3	Učební pomůcky.....	32
3.1	Instrumentální vybavení	32
3.1.1	Rytmické nástroje.....	32
3.1.2	Melodické nástroje	32
3.1.3	Boomwhackers	33
3.1.4	Vyrobené ozvučené předměty	33
3.2	Vizuální pomůcky.....	34
3.3	Učebnice, pracovní sešit	35
3.4	Audio pomůcky	35
4	Hudební nauka jako součást hudební výchovy	36
4.1	Vymezení pojmu.....	36
4.2	Cíle hudební nauky	36
5	Výuka hudební nauky.....	37
5.1	Podmínky pro výuku hudební nauky	37
5.2	Aktivizační metody.....	37
5.2.1	Rytmizované říkadlo podle slabik.....	38
5.2.2	Hra na otázku na odpověď	38
5.2.3	Hra na ozvěnu.....	39
5.2.4	Štafeta.....	39
5.2.5	Hra na tělo	39
5.2.6	Hra ozvěnu – tleskání, dupání, pleskání, luskání	40
5.3	Ukázky didaktických her	41
6	Metody průzkumného řešení	45
6.1	Analýza učebnic pro výuku hudební výchovy.....	45
6.2	Dotazníkové šetření	52
6.2.1	Zpracování dotazníkového šetření.....	53
6.3	Rozhovor.....	65
	Ukázka přípravy na vyučovací hodinu – 1. třída.....	71
	Ukázka přípravy na vyučovací hodinu – 2. třída.....	73
	Ukázka přípravy na vyučovací hodinu – 3. třída.....	75
	Ukázka přípravy na vyučovací hodinu – 4. třída.....	77

Ukázka přípravy na vyučovací hodinu – 5. třída.....	79
Závěr.....	81
7 Použité zdroje	82
Seznam příloh.....	86

Seznam obrázků, tabulek a grafů

<i>Obrázek 1: Říkadlo, zdroj: vlastní seminární práce</i>	38
<i>Obrázek 2: Hra na otázku a odpověď, zdroj: vlastní seminární práce</i>	38
<i>Obrázek 3: Štafeta, zdroj: vlastní seminární práce</i>	39
<i>Obrázek 4: Hra na tělo, zdroj: vlastní seminární práce</i>	40
<i>Obrázek 5: Tleskání, dupání, pleskání, zdroj: vlastní seminární práce</i>	41

Seznam tabulek

<i>Tabulka 1: Porovnání obsahů a činností učebnic pro 1. třídu</i>	45
<i>Tabulka 2: Porovnání obsahů a činností učebnic pro 2. třídu</i>	47
<i>Tabulka 3: Porovnání obsahů a činností učebnic pro 3. třídu</i>	48
<i>Tabulka 4: Porovnání obsahů a činností učebnic pro 4. třídu</i>	49
<i>Tabulka 5: Porovnání obsahů a činností učebnic pro 5. třídu</i>	50
<i>Tabulka 6: Pohlaví pedagoga</i>	53
<i>Tabulka 7: Věkové rozpětí pedagogů</i>	54
<i>Tabulka 8: V jakém okrese se nachází vaše ZŠ?</i>	55
<i>Tabulka 9: Jaká je Vaše aprobace?</i>	56
<i>Tabulka 10: Vyučujete současně hudební obor v ZUŠ?</i>	57
<i>Tabulka 11: Je vaše ZŠ vybavena na výuku hudební nauky?</i>	58
<i>Tabulka 12: Kde probíhá výuka hudební výchovy?</i>	59
<i>Tabulka 13: Hrajete při HV na klavír či klávesy?</i>	60
<i>Tabulka 14: Zahnujete do hodin hudební výchovy na ZŠ hudební nauku?</i>	61
<i>Tabulka 15: Od kterého ročníku zařazujete hudební nauku?</i>	62
<i>Tabulka 16: Co vše výuka hudební nauky obsahuje?</i>	63
<i>Tabulka 17: Učíte s pomocí</i>	64
<i>Tabulka 18: Vybrané základní školy k rozhovoru</i>	65
<i>Tabulka 19: Jak je strukturovaná Vaše hodina hudební výchovy?</i>	66
<i>Tabulka 20: Omezuje Vás počet žáků ve výuce hudební nauky? Pokud ano, uveďte příklad</i>	66
<i>Tabulka 21: Jaký počet žáků je pro Vás únosný vzhledem k aktivitám v hudební nauce?</i>	67
<i>Tabulka 22: Jaké pomůcky při výuce hudební nauky nejčastěji využíváte?</i>	67
<i>Tabulka 23: Máte nějakou pomůcku, kterou rád/a při výuce používáte?</i>	68
<i>Tabulka 24: Jakou pomůcku při výuce preferují děti?</i>	68
<i>Tabulka 25: Je hudební výchova (hudební nauka) Vaším oblíbeným předmětem? Svou odpověď zdůvodněte.</i>	69
<i>Tabulka 26: Jakou oblast hudební nauky považujete za stěžejní?</i>	69

Seznam grafů

<i>Graf 1: Pohlaví pedagoga</i>	53
<i>Graf 2: Věkové rozpětí pedagogů</i>	54

<i>Graf 3: V jakém okrese se nachází vaše ZŠ?</i>	55
<i>Graf 4: Jaká je Vaše aprobace?</i>	56
<i>Graf 5: Vyučujete současně hudební obor v ZUŠ?</i>	57
<i>Graf 6: Je vaše ZŠ vybavena na výuku hudební nauky?</i>	58
<i>Graf 7: Kde probíhá výuka hudební výchovy?</i>	59
<i>Graf 8: Hrajete při HV na klavír či klávesy?</i>	60
<i>Graf 9: Zahrnujete do hodin hudební výchovy na ZŠ hudební nauku?</i>	61
<i>Graf 10: Od kterého ročníku zařazujete hudební nauku?</i>	62
<i>Graf 11: Co vše výuka hudební nauky obsahuje?</i>	63
<i>Graf 12: Učíte s pomocí</i>	64

Úvod

Hudební výchova je klíčovým prvkem vzdělávání 1. stupni základní školy. Jejím cílem je nejen rozvíjet hudební dovednosti a znalosti žáků, ale také podporovat jejich kreativitu, citlivost k umění a schopnost spolupráce.

V této diplomové práci jsem se zaměřila na výuku hudební nauky v rámci hudební výchovy na 1. stupni ZŠ ve vybraných školách v Libereckém kraji.

Nejprve byly zanalyzovány učebnice hudební výchovy pro 1. – 5. ročník, které vydala nakladatelství Taktik, SNP a Nová škola. Prostřednictvím dotazníkového šetření byly zjištěny informace z několika oblastí týkajících se výuky hudební výchovy a jejích složek. Dále se uskutečnilo několik rozhovorů s pedagogy z vybraných škol, ve kterých byly kladeny konkrétní otázky na proces výuky. V neposlední řadě bylo vytvořeno pět vzorových příprav pro 1. - 5. ročník ZŠ, kde byly využity poznatky získané při vypracovávání teoretické části.

Seznam použitých zkratek a symbolů

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo
max.	maximálně
MŠ	mateřská škola
QR	Quick Response
RVP	Rámcově vzdělávací program
SPN	Pedagogické nakladatelství
ŠVP	Školní vzdělávací program
tj.	to je
tzv.	tak zvaný
ZŠ	základní škola
ZV	základní vzdělání

TEORETICKÁ ČÁST

1 Hudební výchova

1.1 Vymezení pojmu

Učí žáky, jak přistupovat k hudbě a hudebnímu umění, rozvíjí jejich vztah k hudebnímu umění. Hudební výchova je povinným předmětem na 1. a 2. stupni základních škol. Většinou se vyučuje 1x týdně. Výuka probíhá ve specializovaných třídách tzv. hudebnách nebo v kmenových třídách. Důležitou součástí na základní škole je pedagog a jeho přístup k předmětu samotnému. Pedagog může žáky motivovat k dalšímu hudebnímu vzdělávání např. v ZUŠ.

Podle F. Sedláka (1985, s. 10) je hudební výchova *vědní disciplínou, která usiluje o teoretickou základnu výchovy jedince v oblasti hudebního umění.*

1.2 Školní hudebně výchovný proces

Školní hudebně výchovný proces je součástí celkového esteticko-výchovného procesu, kterým děti procházejí ve všech svých životních situacích, až už je doma, před televizní obrazovkou, při poslechu hudby, ve školní družině, v divadle, při tělesné výchově, atd. Tato oblast obklopuje žáky všude, ale žáci se k této oblasti mohou chovat různými způsoby (lhostejně, s pasivním zájmem, aktivně, tvořivě, apod.). Tyto postoje se pak odrážejí i v jejich životě. Pokud dítě získá krásný vztah k hudbě, pak příznivě ovlivňuje i estetické vztahy např. kladný vztah k přírodě a její ochraně. Od dávných dob se hudba stává zdrojem, prostředkem i cílem ušlechtilé výchovy dětí.

Dítě s hudbou navazuje nejpestřejší kontakty a také poznává rozmanité hudební projevy. Rozmanitost u dětí vyvolává kladný ohlas. Toto působení hudby na žáky by se mělo objevovat i na základních školách. Hudební výchova by se měla více rozvíjet, neměla by zanikat.

Každé malé dítě se chce alespoň jednou stát muzikantem. Přitahují je hudební činnosti, tvořivá práce a vše, co hudbu dělá hudbou. Měli bychom dětem dopřávat stále více příležitostí individuálně se projevat, uplatňovat svou fantazii, iniciativu, nápaditost.

Při výuce hudební výchovy na 1. stupni základní školy se stále něco děje, pokusně připravuje, tvoří, řeší, zkoumá a objevuje. Možnosti, zájmy, snahy a sklony se

postupně projevují. Každý žák, ať už je nadaný nebo ne se touží projevit, aby naplnil svou horlivou zvědavost. Na celém procesu se podílí učitel – hudba - žáci. Jejich vztahy jsou založeny na vzájemném působení. Spojuje je vzájemná úcta, důvěra i náklonnost, zájem o zpěv i hudbu a v neposlední řadě úspěšnost společné práce. Učitel má být pro žáky přítelem, rádcem, vychovatelem a vzdělavatelem. Hudba v těchto vztazích se stává živou, žák s ní navazuje vztah vzájemného působení. Hudebně výchovný proces má být pro žáky atraktivním hudebním děním, které je má uspokojovat, odpovídat jejich hudebním zájmům a pěveckým potřebám. Při výuce učitelem si žáci mají aktivně a tvořivě podílet.

Hudební výchova využívá různorodých mezipředmětových vztahů. Dohled nad výslovností v hodinách českého jazyka přispívá i dobré a zřetelné výslovnosti při zpěvu. V opačném případě zpěv přispívá ke zkvalitnění mluveného projevu. Tělesná výchova přispívá rytmizací. Hudební výchova přispívá k poznávání kulturního bohatství v naší společnosti. Znalosti lidových písní přispívají postupně i k poznávání života našeho lidu v minulých dobách. (Budík, 1985, s. 31)

1.3 Funkce hudební výchovy

Funkce hudební výchovy souvisejí s uspokojováním lidských potřeb, kterých dosáhneme prostřednictvím hudby. Psychologové, kteří se zabývají hudbou, připisují hudbě ve vztahu k jedinci celou škálu funkcí, mnohdy se mluví o mnoho funkčnosti hudby.

Podle Sedláka (1986, s. 8) učitel, který vyučuje hudební výchovu, by si měl určit tyto nejdůležitější funkce hudby:

- ***Estetickou*** – *umožňující hudebně estetický prožitek a poznání krásy. Estetický prožitek bývá u hudebně připraveného posluchače velmi silný a uvádí do pohybu jeho vnitřní bytostné síly, vnitřně ho přetváří a ovlivňuje. Působí na celou lidskou osobnost.*
- ***Výchovnou (etickou)*** – *formující mravní profil člověka i jeho světový názor.*
- ***Specifické osvojování světa*** – *hudbou poznáváme a osvojujeme si specifickým způsobem svět a toto poznání, pak prostřednictvím hudby sdělujeme jiným lidem. Hudba se tak stává s jedním z prostředků mezilidské komunikace.*

- **Terapeutickou (léčebnou)** – hudba svou schopností podněcovat i uklidňovat poskytuje člověku vnitřní klid, naplňuje toto nitro, umožňuje mu psychické odreagování od konfliktních situací a vytrhuje ho z každodenní všednosti. Podle lékařských výzkumů je hudba schopna omezovat a léčit některé lehčí duševní a neurotické poruchy.

Mimo těchto základních funkcí hudby, které jsou zvláště pro učitele hudební výchovy významné, existují ještě další funkce např. rekreativní (zábava a rozptýlení), hédonistická (potěšení a rozkoš), sociální (jako společenský činitel).

1.4 Výchovně vzdělávací cíle

Důležitým faktorem je postupně přejít od probíhajících her k úmyslné hudební činnosti a ke vzniku utváření hudebně estetického vědomí žáků. V tvořivě záměrných činnostech žáci začínají pronikat do struktury hudebního díla, zdokonalují svůj pěvecký a hudební projev. Postupně poznávají rozmanité funkce hudby v naší společnosti a začínají získávat základní mravní hodnoty. Žáci si osvojují písňe, instrumentální a vokální skladby, hudebně pohybové hry.

1.5 Složky hudební výchovy

Hudební složky neboli činnosti tvoří základ hudební výchovy, v nichž se může každé dítě uplatnit podle svých schopností. Těmito činnostmi se aktivně hudebně projevuje a také poznává, co umí, co je potřeba zlepšit apod. V hudebních složkách se žáci osvojují nové pojmy, poznatky a základní vědomosti, upevňují a rozvíjejí si své dovednosti a získávají konkrétní hudební zkušenosti. V hudební výchově uplatňujeme čtyři druhy hudebních činností: instrumentální, vokální, hudebně pohybové a poslechové. Tyto činnosti se vzájemně doplňují, prolínají, podmiňují a seskupují v různé celky. Často v nich má důležité místo i kreativita. (Budík, 1984, s. 8)

Všechny základní činnosti spějí ke zpěvu a k hudbě, urychlují a prohlubují hudební a estetický rozvoj žáků. Žáci je rádi provádějí, líbí se jim a každý z nich dle svých schopností si je může do určitého rozsahu vybrat sám. Napomáhají nám k rozvoji hudebních schopností, i u těch žáků, kteří nejsou hudebně nadaní.

System hudebních činností umožňuje také práci ve skupinách a efektivní dělení práce ve vyučovací hodině.

1.5.1 Vokální činnosti

Vokální neboli pěvecké činnosti zahrnují zpěv popěvek, písní i vhodných úryvků z poslouchaných instrumentálních skladeb. Do vokální činnosti dále patří elementární melodizace různých slov, otázek a odpovědí, přísloví, říkadel a rozpočítadel. Jsou činnostmi nejzávažnějšími a nejvíce přispívají k plynulému systematickému rozvoji všestranné hudebnosti žáků. (Budík, 1984, s. 8)

1.5.2 Instrumentální činnosti

Tyto činnosti doplňují zbylé činnosti, zvláště ty vokální. Podporují a osvěží je rytmicky, obohacují esteticky a celkově aktivizují kladné vztahy žáků k hudbě. Nejelementárnějším doprovodem je hra na tělo, která se skládá z tleskání (dlaněmi o sebe), pleskání (dlaněmi do kolen), z dupání nebo z lusknutí prsty. Používáme hlavně dětských rytmických hudebních nástrojů, jako jsou dřívka, činely, triangel, tamburína, bubínek, apod. Kromě rytmických nástrojů využíváme i melodické nástroje např. zvonkohru, xylofon, atd., u starších žáků můžeme využívat flétny, ukulele. Využijeme i instrumentálních dovedností. Hudební nástroje, které jsou uvedeny výše, podporují rytmické cítění žáků, přesnost a citlivost jejich vokální intonace a obohacují zpěv s jednoduchým doprovodem. (Budík, 1984, s. 8)

1.5.3 Hudebně pohybová činnost

Tato činnost vede k celkové tělesné uvolněnosti žáků, potřebné hlavně při zpěvu a instrumentálních činnostech. Názorně povzbuzují orientaci žáka v rozlišování melodie, jsou součástí tradičních dětských hudebně pohybových her. Hlavním předpokladem je uvolnění těla. Zejména se jedná o hry, které napodobují všelijaké pracovní činnosti. U menších dětí nám jde o to, aby dovedli správným pohybem a v rytmu hudby např. pochodovat, byli schopni podle bubínku a různých úderů měnit směr, tempo i druhy chůze, běhů, skoku.

1.5.4 Poslechové činnosti

Souvisejí s ostatními činnostmi. Žáci se vyučují naslouchat elementárním hudebním projevům, pokud je učitel sám tvoří. Mohou podle daného rytmu tvořit melodii, když melodizují slova, říkadla. Prostupují do zákonitostí hudebního

vyjadřování – rozlišují hudební čárku a hudební tečku. Učí se vnímat jednoduchý dvojhlas, všimají si forem. Na základě těchto činností a operací pak žáci vycítí hudební vnímání. Jednodušeji pronikají do struktury písní, jednoduchých skladeb, zlepšují se v hudební představivosti a sluchové orientaci. Také se učí navzájem porovnávat charakterem rozdílné skladby nebo písně. Zajisté také pohybové vyjadřování podle hudby předkládá určitou kvalitu poslechové dovednosti. Poslechové činnosti mají také svou vývojovou linii. (Budík, 1984, s. 9)

1.6 Školní vzdělávací program pro 1. stupeň ZŠ

Školní vzdělávací program vychází z Rámcově vzdělávacího programu, který obsahuje obecné vzdělávací cíle a klíčové kompetence.

Cílem ŠVP je vytvořit ze školy příjemné a bezpečné místo, kde učitel, žák a rodič jsou partnery kde každé dítě má právo se vzdělávat dle svých individuálních možností, schopností a potřeb. (ŠVP, Stráž pod Ralskem) Učivo je v učebních osnovách uvedeno velmi obecně, což dává učiteli velký prostor k uchopení daného předmětu, k následné konkretizaci učiva a jeho realizaci. Avšak každý učitel se na začátku roku zaváže k plnění ŠVP ve svém tematickém plánu pro daný předmět, ročník a školní rok. ŠVP je také realizováno formou projektů menšího i většího rozsahu. Téma projektů volí vyučující podle věkových skupin, podle náplně učiva nebo reagují na aktuální dění ve společnosti. Některé projekty jsou třídní, jiné ročníkové či školní.

1.6.1 ŠVP ZŠ a MŠ Stráž pod Ralskem

Základní školu navštěvují žáci od 1. do 9. ročníku. Od každého ročníku existuje paralelní třída. *Poskytuje vzdělání podle Školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále ŠVP ZV) „Škola tolerance a vzájemného porozumění“ platném od 1. 9. 2021 s úpravami dle revize Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále RVP ZV) platné k 1. 9. 2021 č. j. ZSSTRAZ 539/2021.* (ŠVP, Stráž pod Ralskem)

Škola je zaměřena na multikulturní výchovu, je zde poměrně velký počet cizinců, ti jsou ihned po nástupu zařazeni do kmenové třídy. Dále se zabývá rozvojem pohybových dovedností ve školních i mimoškolních aktivitách, práci s výpočetní technikou. Podporuje environmentální vzdělávání a výchovu. Kapacita základní

školy je 850 žáků, nyní školu navštěvuje celkem 550 žáků. Budova školy je plně průchozí a je rozdělena do několika pavilónů. Nachází se zde pavilon pro 1. stupeň, 2. stupeň, základní uměleckou školu, plavecký bazén s tělocvičnou, družinu, školní jídelnu. Ve škole nalezneme 20 kmenových tříd, cvičnou kuchyňku, učebnu pro výuku fyziky, chemie, hudební výchovy, jazyků (Robotel), informatiky, pracovních činností, dílny, žákovskou knihovnu (každý stupeň má svou). Pro výuku využívají pedagogové vnitřní i venkovní prostředí, uprostřed areálu školy se nachází venkovní atrium, kde žáci tráví čas během přestávek. Součástí základní školy je pracoviště mateřské školy se 6 třídami.

Hudební výchova společně s výtvarnou výchovou spadají do vzdělávací oblasti Umění a kultura, jde o tvořivý a činnostní proces. Všemi ročníky (od 1. do 9. třídy) se prolíná učivo vokální činnosti, instrumentální činnosti, hudebně pohybové činnosti a pohybové činnosti. Prvním cílem hudební výchovy a to velmi důležitým je vzbudit u žáka zájem o hudbu. U žáků na 1. stupni je hlavní složkou poslech a zpěv písní. Výuka je zaměřena na rozvoj hudebního sluchu, elementárního a emocionálního citění, pohybového vyjádření, kontext mezi slovním a hudebním rytmem. Dále je zaměřena na práci s nadanými a hudebně nerozvinutými žáky. Podstatou je hra, která skýtá volnost pro uplatnění aktivity, spontánnosti a vlastního experimentování. Hudební výchova je místem, kde žák má příležitost uplatňovat své jedinečné hudební schopnosti a dovednosti. Rozvíjí všechny klíčové kompetence.

Cílové zaměření vzdělávací oblasti:

Vzdělávání v dané vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka k:

- *pochopení umění jako specifického způsobu poznání a k užívání jazyka umění jako svébytného prostředku komunikace*
- *chápaní umění a kultury v jejich vzájemné provázanosti jako neoddělitelné součásti lidské existence; k učení se prostřednictvím vlastní tvorby opírající se o subjektivně jedinečné vnímání, citění, prožívání a představy; k rozvíjení tvůrčího potenciálu, kultivování projevů a potřeb a k utváření hierarchie hodnot*

- *spoluvytváření vstřícné a podnětné atmosféry pro tvorbu, pochopení a poznání uměleckých hodnot v širších sociálních a kulturních souvislostech, k tolerantnímu přístupu k různorodým kulturním hodnotám současnosti a minulosti i kulturním projevům a potřebám různorodých skupin, národů a národností*
- *uvědomování si sebe samého jako svobodného jedince; k tvořivému přístupu ke světu, k možnosti aktivního překonávání životních stereotypů a k obohacování emocionálního života*
- *zaujímání osobní účasti v procesu tvorby a k chápání procesu tvorby jako způsobu nalézání a vyjadřování osobních prožitků i postojů k jevům a vztahům v mnohotvárném světě (ŠVP, Stráž pod Ralskem)*

Hudební výchova 1. období 1. stupně (tzn. 1. – 3. třída ZŠ) rozvíjí u žáků všechny její složky. U vokálních činností je hlavním učivem pěvecký a mluvený projev, ty zahrnují pěvecké dovednosti, mezi které spadá správné dýchání, výslovnost, hlasová hygiena, hudební rytmus (2/4, 3/4 a 4/4 takty), hudební improvizace, melodizace a rytmizace. Instrumentální činnost zahrnuje hru na hudební nástroje (Orffovy nástroje). U hudebně pohybové činnosti to jsou hudební hry, tanečky, taneční hry se zpěvem. Z poslechové činnosti se žáci učí rozpoznat kvalitu tónů (délku, sílu, výšku, barvu), rozdíl mezi melodií sestupnou a vzestupnou, hudební styly, žánry (ukolébavka, pochody). Využívají interaktivního k programu ke hře na interaktivní hudební nástroje.

Ve 2. období 1. stupně (4. a 5. třída) se již žáci učí zpívat vícehlasně (kánon, dvojhlas), umí hudebně improvizovat (v durových a mollových tóninách). Hrají na hudební nástroje (snaží se napodobovat témata, motivy pomocí Orffova instrumentáře), učí se hudebního doprovodu (převážně se jedná o rytmický doprovod). Orientují se v prostoru (utváření pohybových pamětí), zvládají pohybové vyjádření hudby a reakce na změny znějící hudby (taneční kroky, pantomima). V poslechové činnosti se učí hudební formy, jako je rondo nebo variace. Dále zvukomalbu, rytmické, dynamické a metrické změny v hudebním proudu. Také využívají z digitální kompetence interaktivní hudební program.

1.7 Hudebně nadané dítě

Podle teorie H. Gardnera, kterou přijímají psychologové, se inteligence stala základem některých didaktických koncepcí. Jakýkoli jedinec má minimálně 7 typů inteligence (logicko-matematická, jazyková, prostorová, tělesně pohybová, interpersonální, intrapersonální a hudební). Tyto typy inteligence jsou na sobě relativně nezávislé, jsou vázané na různé oblasti mozku, s vlastním průběhem vývoje.

Hudební inteligence se projevuje v talentu správně intonovat, zapamatovat si melodii, tóny, rytmus a skladbu. Sluchové, rytmické a hudební představy jsou obvykle přesné, jedinec si je lehce zapamatuje. Význam přijímaných informací je u hudebně nadaných jedinců obvykle převáděn do podoby intonačních a rytmických vzorců. Složitější pasáž převedena do melodické nebo rytmické podoby je pak pro žáka snadněji zvládnutelná. Opačným případem je monotónní výklad, kdy učitel neumožňuje žákům efektivně zpracovat přijímané informace.

Grecmanová a Urbanovská (2007, s. 44) říkají, že *pro hudebně nadané děti je charakteristické, že:*

- *umí hrát a improvizovat na hudební nástroj,*
- *umí intonovat, pamatují si melodie,*
- *rozeznají chybnou intonaci,*
- *rády, často a pěkně zpívají*
- *udržují rytmus,*
- *učí se často při hudbě a vyžadují tzv. zvukovou kulisu apod.*

1.8 Žáci s poruchou hudebnosti

Může se stát, že se ve škole objeví žáci, kteří nejsou schopni intonačně čistě zazpívat písničku, nemají zájem zpívat nebo jsou rytmicky nenadaní, tzv. se opoždějí v hudebním vývoji. Těmto žákům se musíme obzvláště pečlivě věnovat již v 1. třídě, aby dovedli co nejdříve zpívat nebo rytmicky správně pracovat s ostatními. Opoždění hudební vývoj je dán tím, že mají málo podněcované prostředí a hudební výchova se u nich mívá účinkem. Na základních školách můžeme vidět až obrovské rozdíly v rozvoji hudebních schopností dětí. Podobné nevyrovnanosti mají různé příčiny a jsou většinou odstranitelné. Jejich původ je

možné často hledat v podmínkách životního prostředí žáka, v malé péči rodičů o rozvoj hudebnosti dítěte, v nedostatku hudebních podnětů, dítě nemělo příležitost zpívat ve své hlasové poloze, nepoznalo matčin zpěv, nenavštěvovalo mateřskou škol, málo bylo v dětském kolektivu, neprošlo zkušeností dětských her se zpěvem aj. V dnešní době rodiče nemají příliš volného času, aby dětem zpívali, jelikož jsou pracovně vytíženi. Takové děti z hudební práce nevyřazujeme, ale naopak jim individuálně trpělivě a s láskou pomáháme. Takovýmto dětem můžeme zachránit jejich vztah k hudbě. (Budík, 1984, s. 29)

Menší hudební vyspělost můžeme poznat už při prvních kontaktech na začátku školního roku. Při orientačním zjišťování hudební vyspělosti třídy postupujeme taktně a opatrně, nesmíme vytvořit atmosféru zkoušky. Ze začátku usilujeme o sebedůvěru méně hudebně rozvinutých žáků, prostřednictvím těch činností, schopností a dovedností, které znají, v nichž jsou úspěšnější. (Budík, 1984, s. 29)

Rozvíjet hudební smysl můžeme hned při první příležitosti, která se nám naskýtá již v práci s mluveným hlasem (mluvíme hlasem nízko, vysoko, silně, slabě, s důrazem, šeptáme, zeslabujeme nebo zesilujeme větu). Dále při napodobování hlasu zvířat nebo různých charakteristických zvuků (houkačky, sirény). Na toto lze využít hru na ozvěnu, rytmizování jednotlivých slov, říkadel. Bylo by dobré, aby učitel znal polohu hlasu každého žáka, abychom mohli sjednotit zpěv třídy. Aby žák správně intonoval, využíváme hudebních nástrojů (housle, kytara, klavír, atd.). Pozornost věnujeme dechové funkci a správnému tvoření tónu. (Budík, 1984, s. 30)

2 Didaktika hudební výchovy

Sedlák (1985, s. 8) považuje didaktiku hudební výchovy za teorii i praxi hudebního vyučování. *Předmětem jejího zkoumání je hudebně-výchovný proces ve škole a interakce jeho činitelů (učitele – žáka - učiva) v souvislosti s mimotřídní i mimoškolní hudební výchovou.* Dříve se místo pojmu didaktika, používal pojem metodika (soustředila se hlavně na popis metod, učiva a pokyny pro vyučování).

Hlavním úkolem didaktiky hudební výchovy je provést modernizaci vyučovacího procesu, jak po stránce obsahové, tak po stránce technického vybavení. Dalším úkolem je více propracovat výběr učiva, způsoby výuky (jak žákům předat informace). Hudebně výchovný proces musí být přizpůsobený hudební úrovni žáků tj. všeobecný. Dále musí rozvíjet méně nadané žáky a rozvíjet žáky nadané. S ohledem na potřeby žáků, je dobré měnit hudební aktivity.

Pro hudební didaktiku setrvává i dlouhodobý úkol specifického přístupu k hudebnímu dílu, zejména jeho předávání a objasňování žákům tak, aby hudbě porozuměli. Sedlák (1985, s. 11) definuje pojem *didaktická interpretace, který neznamená jen přípravu k hudebnímu vnímání a porozumění hudbě, ale má napomáhat dialogu mezi vnímatelem a hudebním dílem tím, že posluchači osvětlí umělecký záměr a inspirační zdroje jejího vzniku.* U žáků vznikne potřebná motivace a vnitřní aktivita ve vztahu k dílu, prostor pro hudební a životní zkušenost. Někomu může porozumění hudbě pomoci lépe pochopit vlastní vnitřní svět.

2.1 Metody výuky hudební výchovy

Metody se vzájemně prolínají, doplňují, posilují, nemusí vždy fungovat samostatně. Existuje mnoho metod a jejich dělení, jak vyučovat hudební výchovu. Každý učitel si volí tu metodu, která mu nejlépe vyhovuje.

2.1.1 Metoda výkladu

Omezuje se hlavně na stručné vyprávění učitele i žáků, na vysvětlení některých hudebních pojmů, jevů, apod. Vyprávění se obvykle týká příběhů o životech skladatelů. Učitel využívá různých námětů a příležitostí k občasnému krátkému vyprávění osobních hudebních zážitků a vzpomínek. Můžeme dětem vyprávět

o návštěvě koncertů, festivalů, divadla, atd. Dále o svých oblíbených dětských písničkách, oblíbených zpěvácích, zpěvačkách, hudebních skupin. (Budík, Posová, 1986, s. 16)

2.1.2 Metoda dialogická

Jedná se o metodu vzájemného rozhovoru učitele a žáka ve vyučování. Učitel podnětnými otázkami žáky aktivizuje, vede je k přemýšlení, uvažování, přiměje je k objevování problémů a vede je k uvědomění si. Žáci by se měli přesně vyjadřovat a logicky přemýšlet. Dialog je záměrný a promyšlený. Co se týče dialogu, ten nemusí být jen slovní, ale i oboustranně činnostní. Postupuje do realizace určitého cíle, do objevování problému nebo do osvojení nové dovednosti. (Budík, Posová, 1986, str. 16)

2.1.3 Metoda motivační

Výsledek hudebního výchovně vzdělávacího procesu by nemohl být dobře zajištěn bez motivace. Motivace je velice rozmanitá a lze vyjádřit různými způsoby. Motivačních metod je mnoho, jsou různé podle konkrétní metodické akce, podle zadání úkolu a jeho funkce a náročnosti. Snažíme se zvolit nejpodnětnější a nejefektivnější motivaci. U všech motivačních metod rozhoduje jejich aktuálnost, přitažlivost a způsob její interpretace. Má sugestivně rozehrát aktivitu citů, smyslů, vzbudit u žáků zájem vyvolat v nich chuť, zájem a elán daný úkol splnit. Na všechny žáky účinně, efektivně a jednotně má působit motivace k tvořivé činnosti, k experimentování, k aktivnímu myšlení, atd. Motivačních způsobů je potřeba před začátkem každého úkolu, žáci jsou obvykle brzy nepozorní, pokud nejsou dostatečně motivováni. Iniciativa nestačí pouze na začátku vyučovací hodiny, ale je ji potřeba využívat v celém průběhu. Účinek správné motivace je podmíněn i tím, jestli žák poznal smysl práce, kterou má vykonávat a efektivní metodu, jak rychle, přesně a šťastně úkol splnit. (Budík, Posová, 1986, s. 17)

2.1.4 Metoda samostatné práce

Tuto metodu využíváme ve skupinovém i individuálním vyučování. Může to být práce s učebnicí (vyhledávání), práce na notebooku, tabletách (vyhledávání faktů, informací). Dále se může jednat o vymyšlení instrumentálního nebo pohybového doprovodu k písni, o orientaci v notovém zápisu (pracovní list, interaktivní tabule,

didaktické kartičky), může jít o doplňování neukončené melodie, o rytmizaci a melodizaci říkadla. Než žáci začnou samostatně pracovat. U této metody musí vždy předcházet jasná instrukce, ukázka, způsoby k využití zkušeností žáků z jejich předchozí práce. (Budík, Posová, 1986, s. 18)

2.1.5 Opakování

Základní metodou trvalého poznání a osvojování je metoda opakování. V hudební výchově se vyskytuje velice často. Vede ke stálému zapamatování textu písničky, melodie, rytmu, ke zvládnutí hudebních činností, k rozsáhlejším vědomostem, k upevnění dovedností, k doplňování nedokončené nebo přerušené hudební melodie. Učitel si musí dávat pozor, aby opakování nebylo formální, ale aby žákům přinášelo stále něco nového.

2.1.6 Metoda diagnostická

Jedná se o metodu víceúčelovou. Má velký význam jak pro učitele, tak pro žáka. Učitele podává informace o účinnosti hudebně výchovně vzdělávacího procesu, o jeho efektivnosti, o tom, jak žáci rozumí probranému učení. Žákům dává zpětnou vazbu o sobě, jak pracují, jaké mají v práci nedostatky, co je potřeba zlepšit, co je nutné procvičit, pochvalu za práci. Ve výchovách (hudební, výtvarné, pracovní), které mají převážně činnostní, dovednostní a formativní charakter, hodnotíme žáky především podle dosažené úrovně kvalit. Bylo by dobré hodnotit jejich pozitivní vztah k hudbě, vztah k tvořivé práci, výsledky skupinové práce, atd. Žáky hodnotíme především komplexně, na základě jejich snahy, aktivity, tvořivosti.

2.1.7 Metoda didaktických her

Hra je dětem velice blízká. Pro děti je zdrojem nového poznání, radosti, možností, nápaditosti, příležitostí uplatnit nejrůznější dovednosti, vtipnosti, tvořivosti, postřehovosti, někdy odkryje i skryté schopnosti. Hra má v hudební výchově své nepřetržité místo, jelikož svou podstatou tkví v estetice, má svůj řád, rytmus, vtip, vyvolává uvolnění, napětí, přitahuje, okouzluje. Je podnětem ke zdokonalování kvality žáka, skupiny, celé třídy.

2.2 Didaktické zásady

Didaktické zásady v hudební výchově se zaobírají principy vyučování, které se vytvořily z analýzy výchovně vzdělávacího procesu, ze znalostí didaktiky a pedagogických zkušeností. Pedagogové shromáždili mnoho zkušeností z výuky hudební výchovy, ať už o své činnosti nebo o práci žáků. F. Sedlák (1985, s. 72) uvádí 7 didaktických zásad:

2.2.1 Zásada tvořivé aktivity a uvědomělosti žáků

Zásada tvořivé aktivity a uvědomělosti žáků je následkem povahy hudby jako tzv. procesu. Tento proces se odehrává v časové posloupnosti před posluchačem. Platí pro práci učitele a plné účasti žáků při vyučování. *Hudební aktivitu žáka považujeme za vlastnost jeho osobnosti, která se projevuje v hudebních činnostech a v zájmu o hudbu a vyvěrá z motivačních zdrojů, z jeho temperamentu a osobních vlastností.* (F. Sedlák, 1985, s. 72) Hudební aktiva je ovlivněna prostředím (vnitřní zdroj) nebo učitelem (vnější podnět). Na biologické pochody, zrání organismu má vliv vnitřní aktivita. Ta se obvykle projevuje v experimentování s předměty, dětské hře, manipulování s předměty, vyvozování tónů na hudebních nástrojích. Tuto aktivitu rozvíjíme ve vyučovací hodině. Pedagog na schopnosti, zájmy, potřeby, vědomosti a zkušenosti žáka. Existují různě náročné hudební činnosti, aby zažili úspěch i méně nadaní žáci. Zpěv a instrumentální hra se považují za nejpoužívanější projev hudební aktivity. Různou aktivitu můžeme pozorovat u zpěvu, zde rozlišujeme aktivitu zájmu si zazpívat, potřebu si zazpívat a zpěv, o který děti nemají zájem, nenaplnuje je.

V dnešní době je mnoho způsobů, jak se setkat s hudbou (poslech rádia, poslech CD, poslech Youtube, hudební televizní kanály, atd.). Abychom mohli mluvit o vnitřní aktivitě, tak je důležité, aby se při poslechu rozvíjela představivost, fantazii, poznávací, myšlenkové a citové procesy. Člověk by měl být soustředěný a pozorný. Pokud posloucháme hudbu při vaření, uklízení, apod. jedná se o pouhé sluchové nazírání, tento poslech má na nás malý estetický účinek. Pokud učitel nedostatečně motivuje žáky nebo zvolil náročnou skladbu, při poslechu hudební ukázky, dochází také k malé vnitřní účasti. Dle F. Sedláka (1985, s. 73) *učitel musí přenést co největší podíl aktivity na děti a vystupovat spíš jako rádce – zvláště tehdy, když se dítěti práce nedaří.*

Samotné hudební dílo je aktivizujícím faktorem. Musí splňovat požadavky ideové a umělecké, musí odpovídat u dítěte zkušenostem a jeho hudebním vývojem. Pokaždé dílo nepůsobí na žáka samo od sebe, je nutná od pedagoga didaktická interpretace. V neposlední řadě aktivitu iniciuje kolektiv ve třídě.

2.2.2 Zásada vědeckosti vyučování a výchovy

Tato zásada má smysl při vyučovací hodině hudební výchovy na 1. stupni základní školy. Podle F. Sedláka (1985, s. 73) *je hudební pedagogika dílčí disciplínou hudební vědy (muzikologie) a těsně navazuje na dějiny hudby a hudební teorii, z nichž čerpá teoretické poznatky a vybírá učivo (pisně a skladby k poslechu).*

Pokud má mít hudebně výchovný proces účinek, musí odpovídat vývojovým etapám dítěte. Výběr metod je důležitý, jelikož musí odpovídat rozvoji žáků. V dnešní době máme velký výběr komunikačních prostředků, proto dochází ke změně hudebnímu vnímání. Velmi často se stává, že se pedagogové na 1. stupni základní školy vyhýbají teorii v hudební výchově.

2.2.3 Zásada soustavnosti a posloupnosti

Děti získávají znalosti již v mateřských školách, my je poté rozvíjíme na základní škole. Pedagog pozná již v 1. třídě, jak se s dětmi hudebně pracovalo v mateřských školách. Tato zásada souvisí s hudebním vývojem dítěte. Zásada soustavnosti a posloupnosti se vyskytuje při realizaci hudebních činností, hudebních schopností, zvládnutí dovedností. Jedinec by měl umět poznat souvislosti mezi různými hudebními činnostmi a fenomény, mezi zpěvem a instrumentální hrou. Soustavnost a posloupnost je zakotvena v učebních osnovách a učebnicích pro hudební výchovu. Učivo je odstupňováno od nejjednoduššího po složitější. V praxi je výuka hudební výchovy vyučována od známého po neznámé. Zásada nesmí vést k lhostejnosti hudební výchovy. Pedagog by měl střídat různé vyučovací metody a organizační formy.

2.2.4 Zásada přiměřenosti a pochopitelnosti

Přiměřenost a pochopitelnost je velmi důležitá hlavně pro děti na 1. stupni základní školy. Učitel by si měl umět vybrat učivo, které je důležité a metody, které má osvědčené, aby žáci brzy probíranou látku pochopili. Stále musí učitel u žáků rozvíjet hudební schopnosti, dovednosti a znalosti. Objem učiva a výběr je

dán učebními osnovami. Samozřejmě, že učitel má v kompetenci udělat dílní úpravy (vybrat skladby, písně k poslechu, věnovat se déle látce, která dělá žákům problémy, atd.). Vyučovat hudební výchovu není jednoduché, pokud má učitel malé nároky na vyučování, může zpomalovat rychlost rozvoje hudebních schopností. Přehlcení neboli nepřiměřenost výuky způsobuje u dětí nezájem o hudební výchovu. S vyšším věkem dochází k větším nárokům na žáky. Jaká by tedy měla být přiměřenost učiva? Odpověď na tuto otázku bohužel neznáme, protože každý učitel požaduje od žáků něco jiného.

2.2.5 Zásada názornosti

Žáci na 1. stupni ZŠ potřebují zrakovou nebo sluchovou oporu, protože hudební řeč je pro ně moc abstraktní. Mladším žákům je nejlepší vše názorně ukazovat, proto je učitel důležitým vzorem. Učitel jim vše ukazuje, pokud to není v jeho možnostech, může žákům ukázat či pustit ukázky (na interaktivní tabuli, na CD, notebooku, aj.). Abychom podpořili sluchové představy, použijeme zrakový názor. *Pro intonačně čistý projev potřebuje žák sluchový názor, představu rozmístění tónů a jejich vztahů v tónovém prostoru (tón vysoký, nízký, vyšší, nižší, stejně vysoký) a představu výškového pohybu melodie (melodie stoupá, klesá, pohybuje se na výškově stejných tónech, lomí se, apod.).* F. Sedlák (1985, s. 76) Dítě může znázornit melodii pohybem - pokud klesá – dřepne si, pokud stoupá – vyskočí, malováním. Dále může graficky znázornit vysoký tón (nakreslí čáru nahoru), nízký tón (nakreslí čáru dolů).

Nejspolehlivějším je notové písmo. Je zrakovým signálem, aby si žák mohl představit tóny. Pokud ke zraku a sluchu připojíme motoriku rukou a prstů, urychlíme a zpřesníme tím hudební představy.

Máme různé moderní didaktické techniky, kterými se zvyšuje názornost v hudební výchově (interaktivní tabule, tablety, notebooky, hudební sety, televize, reproduktory). Pokud probíráme např. Bedřicha Smetanu nejen, že můžeme žákům ukázat fotografii na interaktivní tabuli, ale na Youtube jim můžeme pustit např. Vltavu, kde hraje symfonický orchestr nebo zpívající kašny, kde se znázorňuje výška, apod.

2.2.6 Zásada jednoty konkrétního a abstraktního

Pro tuto zásadu je podstatné, aby vyučování postupovalo od konkrétního k abstraktnímu. Hudební dílo je konkrétním objevem a žákům ho musíme zprostředkovat prostřednictvím teoretických informací. Hudební výchova na základní škole je propojena s instrumentální hrou a taneční výchovou. Učitel se snaží pro nejmenší děti vymýšlet různé tanečky nebo rytmické doprovody k písničkám.

2.2.7 Zásada trvalosti vzdělávacího a výchovného působení

Pokud žáci pracují v hodině hudební výchovy uvědoměle, mají správnou motivaci, zájem, chtějí hudbu provozovat, tvořit, budou jejich hudební dovednosti a vědomosti trvalé. Bohužel takových dětí na základních školách je málo. Časová dotace hudební výchovy je 1 hodiny týdně, což také nepříspěvá k trvalejším vědomostem. Žáci během týdne zapomenou, co se naučili minulý týden. Proto musí učitel látku často opakovat a intenzivně procvičovat.

Didaktické zásady, které jsme popisovali, si jsou vzájemně podmíněné. (Sedlák 1985, s. 79) udává: *Např. zásada trvalých vyučovacích a výchovných výsledků je nemyslitelná bez zajištění aktivity žáků, názornosti vyučování, přiměřenosti soustavnosti, apod.* Pokud učitel zjistí ve své práci nedostatky, tak mu právě tyto zásady mohou pomoci při odstraňování chyb. Nesmíme opomenout, že hudební výchova na základních školách by měla být motivující.

3 Učební pomůcky

3.1 Instrumentální vybavení

3.1.1 Rytmické nástroje

Dřívka – jsou vyrobena z dobře znějícího dřeva. Drží se v ruce volně mezi ukazováčkem a palcem, jejich druhý konec je volný. Úhozem jednoho dřívka do druhého vydávají znělý zvuk. Je možné jedno dřívko přeložit přes lehce vyklenutou dlaň a ťukat o ni druhým dřívkem.

Bubínek (ruční) – Držíme ho za rám v levé ruce a v pravé ruce držíme paličku. Mírným úhozem paličky, úderem palce nebo ostatních prstů rozezvučíme kůži uprostřed nebo na okraji nástroje.

Dřevěný blok – vypadá jako hranol. Rozezvučíme ho dřevěnou paličkou.

Tamburína – neboli malý bubínek, který má v rámu visící kovové činely. Na tamburínu můžeme hrát paličkou, dlaní nebo lehkým úderem koleno.

Triangl – je kovový trojúhelník, v jednom rohu je otevřený. Zavěšuje se na pevný vlasec, který je buď někde připevněný, nebo ho držíme v levé ruce. Jemným úderem kovové tyčinky na vodorovnou část nástroje zvonivě rozezvučíme kov.

Činely – držáky (očka) si žáci navléknou na zápěstí. Mírné doteky obou činelů o sebe vydávají zvuky. Musíme upozornit žáky, že s nimi nemohou hodně bouchat. Můžeme hrát pouze na jeden činel, který rozeznáme úhozem dřevěné paličky.

Prstové činelky – jsou to tzv. mini činely. Často je používají i nejmenší děti. Jejich očka (držátka) si žáci nasazují na palec a ukazováček, popř. prostředníček. V každé ruce má žák jeden pár. Jedním činelkem ťukáme o druhý. Můžeme je mít zavěšené na provázku a v každé ruce držet jeden činel, poté hrajeme tak, že jedním činelkem ťukáme shora o druhý.

3.1.2 Melodické nástroje

Zvonkohra a metafon – skládají se z kovových kamenů a z dřevěných ozvučených skříněk. Většinou jsou v tónině C-dur nebo chromatické. U zvonkohry používáme

paličky s gumovou hlavičkou. U těchto nástrojů žáci obvykle sedí. Nejprve začneme hrát jednou paličkou, až si budeme jisti, přidáme druhou paličku.

Xylofon – je podobný metafonu s rozdílem, že má dřevěné kameny. Při hře na tyto melodické nástroje, můžeme nechat na nástroji jen ty kameny, které zrovna potřebujeme.

3.1.3 Boomwhackers

Boomwhackers jsou v dnešní době moderní. V podstatě nám nahrazují xylofon či metafon. U xylofonu a metafonu byli žáci (učitelé) limitováni počtem, na boomwhackers si zahraje najednou více žáků. Jedná se o trubky, které po úderu vydávají zvuk tónu. Abychom rozpoznali jednotlivé tóny, tak jsou trubice různě barevné, tím nám ulehčují orientaci. Pokud máme zakoupeno více sad, můžeme sady kombinovat. Žáci mohou trubky rozeznít, buď, že s nimi udeří o sebe, mohou s nimi udeřit o nohu, ruku, lavici, zem, židli. Z praxe je vyzkoušeno, že stačí dát dětem trubice do ruky a oni přijdou na způsob, jak je rozzvuchit. Než žákům rozdáme trubice, musíme si určit jasná pravidla a to taková, kdy hrát, a kdy nehrát. Pokud pedagog zvedne ruku, nikdo nehraje. Existuje mnoho her, jak pro mladší žáky, tak pro starší žáky. Zdokonalují se ve hře na tělo, rytmu, názvů tónů, atd.

3.1.4 Vyrobené ozvučené předměty

Chrastidla – jsou snadná na výrobu, můžeme je vyrobit z přírodnin nebo z věcí (předmět), které máme doma. Postačí nám plechovka, žlutý obal z kinder vajíčka a do nich nasypat rýži, čočku, hrášek, korálky, apod. Dále můžeme použít prázdný, uzavřený obal (tubu) od rozpuštěných vitamínů, kde víčko vydává zvuk. Z přírodnin se dají využít skořápky z různých druhů ořechů. Obvykle s nimi třese v ruce, abychom je rozezněli, ale žáci i pedagogové přicházejí na nové kreativnější metody. Můžeme je koulet po lavici, házet s nimi obloukem z ruky do ruky, atd.

Dřívka – žákům pořídíme doktorské špachtle, které si mohou pomalovat a následně je využívat jako dřevěná dřívka.

Flétna – flétnu lze vyrobit pomocí plastových brček. Brčka jsou odstupňována od nejkratšího po nedelší (lze zkrachovat po cca 1 cm). K výrobě jedny flétny

potřebujeme 7 brček. Až si je žáci nastříhají, tak je musí k sobě slepit od nejkratší po nejdelší pomocí izolepy. Flétnu přiloží k ústům a foukají, tím ji rozezvučí. Zvuky jsou různé, jelikož brčka jsou různě dlouhá.

Kastaněty – k výrobě potřebujeme karton, 2 kovová víčka, fixy nebo pastelky. Z kartonu nastříháme proužky, na koncích zaoblené. Proužky přehneme na polovinu a na každý konec nalepíme víčko. Děti si mohou proužky pomalovat, hudební nástroj nám může připomínat zvíře. Kastanětu rozeznáme tím, že ji uchopíme mezi palec a ukazováček a protipohybem těchto dvou prstů se nám víčka střetnout a tak se vytvoří zvuk.

Banjo – za mě je to nejoblíbenější vyrobený hudební nástroj. K výrobě využijeme 4 gumičky, víčko od sklenic střední velikosti (od okurek, řepy, majonézy, atd.), doktorskou dřevěnou špachtli. Na víčko z prohloubené strany navlékneme gumičky, které nám představují struny, z druhé strany víčka nalepíme oboustrannou pásku, kterou nalepíme na gumičky, poté přiložíme špachtli a opět pásku (stačí už jednostranná). Brnkáním na gumičky, vytvoříme jemný zvuk.

Bicí z balónku – u nafukovacího balónku ustříhneme užší část (tam kde se nafukuje), širší část přetáhneme přes plastový kelímek. Zvuk vytvoříme tím, že malinko vytáhneme balonek a pustíme.

Existuje mnoho hudebních nástrojů, které lze s dětmi vyrobit. Vyrobit je můžeme při pracovní výchově nebo při výtvarné výchově a tím proces zahrneme do mezipředmětových vztahů. Výroba není nákladná, jelikož využíváme přírodniny nebo recyklujeme použité věci. Pokud si je žáci vyrábí sami, také si jich více váží.

3.2 Vizuální pomůcky

Notová tabule – jedná se o magnetickou tabuli, na které je notová osnova. Na základních školách nebo základních uměleckých školách se můžeme setkat s tabulí na křídly, na které je namalovaná notová osnova. Dříve byly tyto tabule běžné, v dnešní době je často nahradily interaktivní tabule.

Notový materiál – představuje zpěvníky a školy hry na hudební nástroj. Na základních školách používáme nejčastěji zpěvníky „Já písnička“. Jejich díly se prolínají od 1. do 9. třídy.

Informační tabule – nástěnné tabule, na kterých je vysvětlena a zobrazena teorie hudby. Na 1. stupni používáme např. informační tabuli s notovou osnovou a houslovým klíčem, se stupnicemi, rozdělení hudebních nástrojů. Pro starší žáky můžeme použít informační tabule, které znázorňují historickou dobu (baroko, klasicismus, romantismus, atd.)

3.3 Učebnice, pracovní sešit

Neexistuje žádná literatura nebo dokument, který by určoval, jak by měla učebnice nebo pracovní sešit hudební výchovy vypadat, na trhu jich je široké množství. Každá učebnice obsahuje cvičení nebo úkoly různorodých aktivit, písničky, zpěvník. Na základních školách máme učebnici pro každý ročník. V učebnicích by se měly rozvíjet všechny čtyři základní činnosti (vokální, instrumentální, pohybová a poslechová). Mohou mít formu knihy, sešitového vydání nebo jednotlivých pracovních listů. Nejpoužívanější učebnice na ZŠ jsou z nakladatelství SPN nebo Taktik. Obě zmíněná nakladatelství vydala učební materiál pro všechny ročníky na 1. stupni základní školy učebnice, pracovní sešity, didaktiky pro pedagogy, CD s nahrávkami. Hudební výchova hravě je od nakladatelství Taktik a Hudební výchova pro 1. ročník základní školy je z nakladatelství SPN. Nakladatelství Nová škola vydalo také sérii učebnic hudební výchovy, zde se jedná spíše o učebnici, pracovní sešit a zpěvník v jednom. SPN a Taktik jsou jedinými, kterým se povedlo vydat na sebe navazující učebnice.

3.4 Audio pomůcky

CD přehrávače – slouží k poslechu zvukového záznamu.

Interaktivní tabule – víceúčelová tabule, která si slouží k přehrávání, promítání, psaní, vpisování poznámek do digitálního materiálu a k didaktickým hrám pro žáky. Pro žáky jsou aktivity na interaktivní tabuli velice blízké, celkově jim je blízká digitalizace. Dokáže se zaktivovat k učení. Není podstatné, aby tabule byla puštěná každou vyučující hodinu. Čím více ji budeme používat, tím dříve to nebude žáky bavit.

Výukové programy – do této skupiny patří např. Kahoot, Wordwall, Včelka a jiné. Všechny fungují na stejném principu. K aktivitám je potřeba interaktivní tabule,

počítače, tablety, notebooky, chromebooky nebo mobily a k nim příslušenství sluchátka nebo reproduktory.

4 Hudební nauka jako součást hudební výchovy

Je nedílnou součástí hudebního vzdělávání. Hudební nauka jako taková se vyučuje v základních uměleckých školách. Pokud žák hraje na hudební nástroj, musí ke hře mít znalosti z hudební nauky. V našem případě je hudební nauka na základních školách velmi úzce spjata s pojmem hudební výchova.

4.1 Vymezení pojmu

V hudební nauce se žáci vyučují základy hudební teorie a dějiny hudby. Zahrnuje různá témata a koncepty, které jsou klíčové pro porozumění hudbě. Využíváme zde spojení praktických a teoretických znalostí (zkušeností). Základem je poznat rozdíl mezi tónem a zvukem. Dále sem patří soustava tónů (notová osnova, houslový a basový klíč, posuvky, tóny, oktávy), hudební abeceda, délka not, pomlky, čtení a psaní not, takt a rytmus, akordy, intervaly, rozpoznávat tóny a intonovat.

4.2 Cíle hudební nauky

Cíle hudební nauky je naučit žáky hudební řeči, podporovat zájem dětí o hudbu, seznamuje žáky s hudební teorií. Rozvíjí hudební sluch, rytmus, sluchovou paměť, rytmickou představivost.

5 Výuka hudební nauky

5.1 Podmínky pro výuku hudební nauky

Na kvalitní výuku hudební nauky má největší význam materiální vybavení třídy. V místnosti, kde dochází k výuce, by měl být klavír nebo alespoň klávesy (základní vybavení). Klavír by měl být umístěn tak, aby učitel hrál čelem k žákům. Nevhodné je umístění u zdi, kde učitel hraje na klavír a je zády ke svým žákům. Třída by měla obsahovat tabuli na křídly nebo tzv. bílou tabuli na fixy, která zároveň slouží i jako magnetická tabule. U bílé tabule je velká výhoda, že nemáme prach z kříd. Na tabuli lze mít i „natištěnou“ notovou osnovu, která nalezne využití při výuce hudební nauky. Tabule by měla být posuvná (nahoru, dolů), protože každé dítě je jinak vysoké.

V dnešní době jsou moderní interaktivní tabule, které mají mnoho využití. K interaktivní tabuli je připojen počítač nebo notebook a data projektor, který přenáší obraz z těchto zařízení. Tabule má v sobě senzor, díky kterému funguje na dotyk. Na tabuli můžeme pracovat dotykem (přesouvat pojmy, obrázky, apod.), kreslit a psát na ni speciálním perem nebo lze ovládat pomocí ukazovátka. Je velice využívaná k pouštění videí, ukazování obrázků. Při výuce hudební nauky můžeme pomocí tabule pouštět ukázky hudby, pracovat s jednotlivými výukovými programy.

Výuka hudební nauky může být zajímavá a efektivní. Například pomocí aplikace Noutee: jedná se o mobilní aplikaci, která nabízí úkoly přesně podle ročníku a RVP. Obsahuje knihovnu s notami, různé hry s notami, transpozici atd. Pedagog v této aplikaci může dohlížet na plnění domácích úkolů nebo sdílet materiály s žáky či školou. Dále můžeme využít výukové interaktivní platformy např. Khan Academy. Jedná se o webovou stránku, která nabízí lekce o hudební teorii, notách a rytmu. Využívá se nejčastěji při samostudiu.

5.2 Aktivizační metody

Kotrba a Lacina (2007, s. 81) člení aktivizační metody následovně:

- *„podle náročnosti přípravy (času, materiálního vybavení, pomůcek nutných k realizaci),*
- *podle časové náročnosti samotného průběhu ve výuce,*

- podle účelů a cílů použití ve výuce (k diagnostice opakování, motivaci, jako nové formy výkladu, odreagování),
- podle zařazení do kategorií (hry, situační, diskusní, inscenační metody, problémové úkoly)

5.2.1 Rytmizované říkadlo podle slabik

V rytmizovaném říkadle nad složkou významovou převažuje rytmus. Říkadla nám velice často připomínají báseň. Charakteristické je rytmizování na přechodu mezi recitací a zpěvem. Rytmizovaná říkadla zvládne dítě již od 1 roku. Obvykle tleská, dupe nebo tančí do rytmu říkadla.

Venku svítí sluníčko,		□	□	□	
budeme mít času maličko.		□		□	□
Pojedeme na koupaliště,		□	□		□
tam je velké hřiště.				□	□
Uvidím tam kamarády,		□	□	□	□
budem se mít všichni rádi.		□	□	□	□
• <i>Opěrná slova</i>					
mít tam, mít tam	dlaňový bubínek				
venku svítí, venku svítí	dřívka	□	□	□	□
budeme mít š š	drhlo	□	□		

Obrázek 1: Říkadlo, zdroj: vlastní seminární práce

5.2.2 Hra na otázku na odpověď

Složitější varianta této hry je kombinace zpěvu s tleskáním rytmu. Otázka: Jak se jmenuješ? Otázka je pokaždé melodická a zpívá ji vždy celá třída. V odpovědi se střídá rytmická část s melodickou. Každý odpovídá sám za sebe, jméno vždy vytleská.

What is your name?				
My name is Nikola.	□		□	
What is your name?				
My name is Miša.	□			

Obrázek 2: Hra na otázku a odpověď, zdroj: vlastní seminární práce

5.2.3 Hra na ozvěnu

Můžeme rozlišit hru melodickou a rytmickou. Pokud se jedná o melodickou hru, tak tuto aktivizační metodu můžeme použít k rozezpívání. Jednoduchý motiv ozvěny postupně transponujeme a půltón. Melodii ozvěny zpíváme jakoby do dálky. Děti můžeme motivovat tím, že si představí, že jsou ve skalách, v lese nebo v jeskyni. Zvolíme ozvěnu „haló“. V rytmické hře na ozvěnu můžeme použít tleskání, pleskání a dupání. Učitel předvede vytleskání známé melodie nebo taktu a žáci rytmus zopakují. Poté může předvádět i žák a ostatní opakuji.

5.2.4 Štafeta

Žáky rozdělíme na dvě skupiny. První skupina žáků začne zpívat známou píseň, na pokyn učitele přestane a ve zpěvu plynule pokračuje druhá skupina. Pokud žáci pochopí princip, rozdělíme je klidně na 3 – 4 skupiny. Hra od žáků vyžaduje, aby pozorně sledovali zpěv, i když sami nezpívají. U žáků rozvíjíme hudební představivost.

Obrázek 3: Štafeta, zdroj: vlastní seminární práce

5.2.5 Hra na tělo

K vytváření zvuků používáme vlastní tělo. Než začneme hru na tělo, je důležité si předtím udělat pár cviků, aby byly ruce uvolněné. Ruce uvolníme a lehce protřepeme, vzpažené paže držíme napnuté a náhle uvolníme, procvičíme kloub ramenní, loketní, zápěstní – zdvižení, spuštění, kroužení, švihy, kruhy. Musíme dávat pozor, aby žáci při hře na tělo nezvedali ramena. S nejmenšími dětmi říkáme do rytmu činnosti k částím těla např. pohladíme tvářičky, učešeme vlásky.

1,	□□□□	Pohládíme tvářičky.
2,	□□□□	Zataháme za vlásky.
3,	□□□□	Natrháme jablíčka.
4,	□□□□	Pověsíme prádlo.
5,	□□□□	Zataháme za ouška.
6,	□□□□	Vytáhneme se na špičky.
7,	□□□□	Žakroužáme rameny.
8,	□□□□	Vylezeme na žebřík.
9,	□□□□	Točíme se jako mlýn.
10,	□□□□	Máme křídla jako ptáček.
11,	□□□□	Poklepeme kolínka.
12,	□□□□	Pohládíme břicho.
13,	□□□□	Zaskácíme si panáka.
14,	□□□□	Pochodujem jako robot.
15,	□□□□	Zatřukáme na hlavíčku.

Obrázek 4: Hra na tělo, zdroj: vlastní seminární práce

5.2.6 Hra ozvěnu – tleskání, dupání, pleskání, luskání

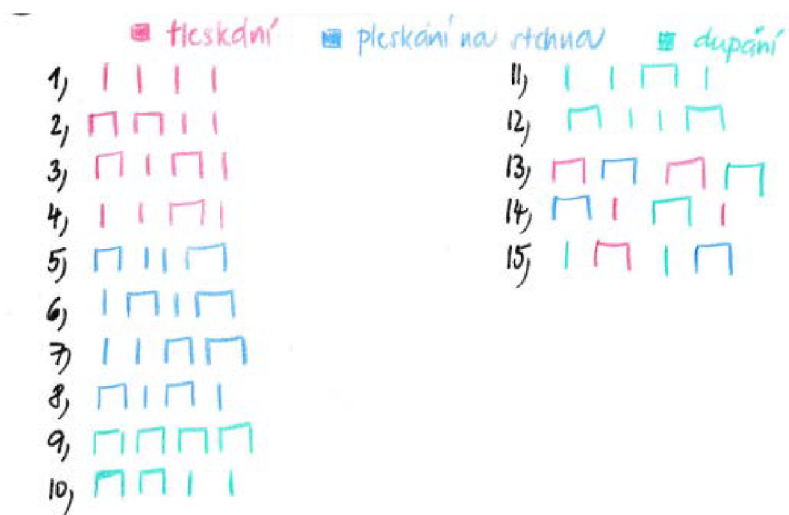
Začneme tleskáním, zde zdůrazníme postoj. Podle toho, jako silou tleskáme a jakým místem na dlani, dostáváme různé zvuky. Můžeme tleskat za tělem, před tělem, nad hlavou, vedle ramene, pod koleny. Tleskání procvičujeme ve stoje, v sedu, v kleku, ve dřepu.

Další hrou na tělo je pleskání (plácání na stehna). Zde také důležité mít ruce lehké, uvolněné. Pleskání provádíme v sedu nebo ve stoji – oběma rukama současně, střídáme pravou a levou rukou, křížem pravou rukou na levé stehno a opačně.

Poté můžeme kombinovat tleskání s pleskáním. Při chůzi dopředu tleskáme a dozadu pleskáme, na začátku písničky tleskáme, poté pleskáme. Žáci sami vytvářejí různé rytmy kombinace tleskání a pleskání.

Jistě využijeme i hru na tělo tzv. dupání. Dupání se provádí důrazným dopadem chodidlem na podlahu. Provádíme na místě nebo s důrazným krokem z místa. Jednoduchý motiv rozšiřujeme a obohacujeme podle dovednosti žáků. Poté kombinujeme tleskání, pleskání a dupání.

Oblíbenou hrou na tělo je luskání prsty. Můžeme luskat oběma rukama současně, střídavě levou a pravou rukou, před tělem, nad hlavou, v upažení, při chůzi, poskoku, apod. Žáci mohou vytvářet různé rytmické figury ke skladbám, kde využijí všechny kombinace – tleskání, pleskání, dupání, luskání. (Viskusová 1989, s. 12)

Obrázek 5: Tleskání, dupání, pleskání, zdroj: vlastní seminární práce

5.3 Ukázky didaktických her

Hra s kartičkami

Pro žáky vytvoříme kartičky s jednotlivými notami stupnice C dur (C, D, E, F, G, A, H). Žáci si kartičky seřadí do správného pořadí. Začneme se třemi notami a postupně budeme názvy not přidávat, až žák vytvoří celou stupnici C dur.

Znáš melodii a noty?

Vybereme jednoduchou písničku (výběr zvolíme podle ročníku). Např. Prší, prší, pro starší děti může zvolit i anglickou píseň. Úkolem žáků je se naučit melodii a zároveň noty v stupnici C dur.

Rytmické pexeso

Potřebujeme kartičky s vytisknutým nebo napsaným rytmem (každá musí být 2x). Promícháme je a obrátíme obrázkem dolů. Hrajeme jako pexeso. Pokud žáci naleznou dvě stejné kartičky, jejich úkolem je rytmus vytleskat ne zahrát.

Hra na skladatele

Žáky rozdělíme do skupin. Učitel zahraje dětem známou písničku (postačí lidová píseň). Žáci si společně vyberou a napíší na tabuli nejméně 4 slova (podstatná jména nebo slovesa). Jejich úkolem je složit a napsat do sešitu nebo na papír vlastní písničku. Ta musí obsahovat všechna slova z tabule a bude mít stejnou melodii. Poté ji skupina zazpívá.

Rytmická opakovačka

Učitel se posadí s žáky do kruhu. Všichni žáci pozorují učitele a ten vytleskává rytmus. Začínáme od jednoduchého rytmu a postupně stěžujeme. Úkolem pro žáky je rytmus správně a jednotně zopakovat.

Hudební matematik

Pedagog rozdá dětem kartičky, které obsahují obrázky not. Žáci mají za úkol délky not postupně sčítat. Výsledkem nikdy není vyšší číslo než 10. Obměna této hry může být jako diktát. Učitel diktuje noty (celou, půlovou, čtvrtovou) jako příklady a žáci sčítají, odčítají, násobí nebo dělí.

Interaktivní didaktické hry

Na internetu např. na Wordwall nebo v jiných výukových programech nalezneme mnoho her, které nám pomohou zopakovat témata hudební nauky v hudební výchově.

Youtube kanál

Na Youtube kanálu nalezneme mnoho návodů, jak vyučovat hudební nauku. Andrea Hávová: Andy a Orfikovy dětské zpívánky, (výuka not, pomlk, rytmizace, hudební kvízy apod), pro děti velmi zábavná výuka a zpestření.

Rondo

Žáci zpívají písničku „Pějme píseň dokola“ a posílají si krabičku, ve které jsou úkoly. Když přestanou zpívat tak žák, u kterého krabička skončila, ji otevře a přečte zadání úkolu. Pokud dokáže úkol splnit tím, že odpoví na otázku, kartičku si nechá. (Příloha A)

Písničkové hádanky

Úkolem žáků je najít podle obrázků správný název písničky. Kartičky, kde je napsaný název obsahují i kousek textu písničky, aby si žáci připomněli slova, popřípadě si jí všichni zazpíváme.

Obměna hry: kartičky obsahují i obrázky. Žák si vylosuje kartičku a na tabuli nakreslí slova, která písničky vyznačují, ostatní žáci hádají název písničky dle obrázku. (Příloha B)

Kostky

Žáci hází kostkami a mají za úkol uhádnout, který obrázek na kostce nepatří mezi ostatní. Popřípadě si kostku mohou vytvořit sami a pokreslit nebo popsat ji pojmy z hudební nauky. (Příloha C)

Domino – Lidové písně

Každý dostane jednu kartičku. Učitel umístí na zem kartičku s nápisem start. Úkolem žáků je postupně skládat kartičky za sebe tak, aby to dávalo smysl. Musí si hlídat, kdy je správný čas přiložit svou kartičku. Poslední kartička je s nápisem konec. Žáky upozorníme, aby hlídali správný rytmus. Poté si písničky zazpíváme. (Příloha D)

PRAKTICKÁ ČÁST

6 Metody průzkumného řešení

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jaký obsah, činností a jaké metody výuky hudební nauky se využívají v hudební výchově na 1. stupni vybraných základní škol Libereckého kraje.

6.1 Analýza učebnic pro výuku hudební výchovy

Analýza učebnic hudební výchovy je důležitým krokem při hodnocení kvality učebních materiálů. Obvykle bývá zaměřena na jejich obsah, strukturu a didaktickou vybavenost. Pro analýzu učebnic byly vybrány 3 nakladatelství (Taktik, SPN a Nová škola). Tato nakladatelství byla zvolena z důvodu dostupnosti na ZŠ. Byly porovnávány učebnice téměř pro všechny ročníky na 1. stupni ZŠ.

	SPN	Taktik	Nová Škola
Vlastnosti tónů	Ano	Ano	Ano
Poslechy skladeb	Ano	Ano	Ano
Rozezpívání	Ano	Ano	Ano
Pohybové doprovody k poslechu	Ano	Ano	Ano
Hra na tělo	Ano	Ano	Ano
Dechová cvičení	Ano	Ano	Ano
Rytmická cvičení	Ano	Ano	Ano
Hudební pojmy	Ano	Ano	Ano
Dynamické značky	Ano	Ano	Ano
Říkadla	Ano	Ano	Ano
Písničky	Ano	Ano	Ano
Hudební nástroje	Ano	Ano	Ne
Takty	Ne	Ano	Ne
Notová abeceda	Ne	Ano	Ano
Rozlišení melodie	Ne	Ano	Ne
Boomwhackery	Ne	Ano	Ne
Práce s hlasem	Ano	Ano	Ano
Pohádky	Ano	Ne	Ne
Hudební hry	Ano	Ano	Ano

Tabulka 1: Porovnání obsahů a činností učebnic pro 1. třídu

Pro 1. ročník ZŠ nebyla analyzovaná učebnice z nakladatelství Nová škola, jelikož učebnice jako taková není vydaná, ale jsou vydány pracovní listy a metodika pro učitele. Tabulka 1 znázorňuje porovnání učebnic popř. pracovních listů z pohledu výukového obsahu pro 1. ročník z těchto 3 nakladatelství. Vidíme, že učebnice se liší jen v detailech, ale důležitou část hudební nauky obsahují všechny 3 učebnice popř. pracovní listy stejně.

Učebnice od nakladatelství neobsahuje shrnutí učiva k celému ročníku ani k tématu, SPN obsahuje shrnutí učiva pro celý ročník. V obou učebnicích nalezneme ilustrace, obrázky, schémata, barevný text. V učebnici od SPN nenalezneme návod, jak pracovat s učebnicí ani zde nenalezneme sebehodnocení pro žáky. Výsledky cvičení, aplikaci učiva, návod k úkolům, otázky za témata, nenalezneme ani v jedné učebnici. Naopak obě obsahují grafické značky (označení různých cvičení a úkolů), tučné písmo (pokud je potřeba něco vyjádřit), obsah, který v nich nalezneme, učebnice jsou rozděleny na jednotlivé kapitoly a podkapitoly. Učebnice od SPN obsahuje velké množství písniček nejen lidových, ale i umělých. Boomhacker zápisy obsahuje učebnice od nakladatelství Taktik, těmto zápisům děti na 1. stupni ZŠ skvěle porozumí.

Tabulka 1 porovnává obsahy a činnosti, které jsou v učebnicích pro 1. ročník. Všechny vybrané učebnice obsahuje poslechy, rozezpívání, vlastnosti tónů, pohybové doprovody k poslechu, hru na tělo, dechová a rytmická cvičení, vysvětlení hudebních pojmů, dynamické značky, říkadla, písničky, práci s hlasem, hudební didaktické hry. Pouze Taktik obsahuje téma taktů, rozlišení melodií a hru na Boomhackery. Pohádky nalezneme v učebnici z SPN. Naopak v SPN nenalezneme téma notové abecedy, rozlišení melodií, takty atd.

Ve 2. třídě ZŠ byla analyzována všechna 3 vybraná nakladatelství. U všech bylo zjištěno, že učebnice obsahují výkladové a doplňující texty, vysvětlivky, schematické ilustrace, otázky v průběhu kapitol, grafické značky, odlišení textu kurzívou nebo tučným písmem. Nástroj pro sebehodnocení nalezneme pouze u nakladatelství Taktik. Jen v SPN je shrnutí učiva pro celý ročník a úvod. Ani jedno nakladatelství neobsahuje otázky a úkoly za kapitolou, návody k úkolům, klíč (výsledky cvičení), vysvětlení cizích slov. Nová škola nemá žádný prvek, který není obsažen v SPN či Taktiku. V Taktiku nalezneme chronologicky

seřazené informace a obsahuje všelijaké hry, doplňkové činnosti nebo činnosti pro tzv. rychlíky. Pro tento ročník Nová škola obsahuje nadměrné množství písni lidových.

	SPN	Taktik	Nová Škola
Výuka s Orffovy nástroje	Ano	Ano	Ano
Poslechové činnosti	Ano	Ano	Ano
Intonace	Ano	Ano	Ano
Sluchová analýza	Ano	Ano	Ano
Dechová cvičení	Ano	Ano	Ano
Rytmická cvičení	Ano	Ano	Ano
Délka not	Ano	Ano	Ano
Hudební pojmy	Ano	Ano	Ano
Dynamika	Ano	Ano	Ano
Říkadla	Ano	Ano	Ano
Boomwhackery	Ne	Ano	Ne
Písničky	Ano	Ano	Ano
Hudební nástroje	Ano	Ano	Ano
Pomlky, délky not	Ne	Ano	Ano
Takty	Ano	Ano	Ano
Notová abeceda	Ano	Ano	Ne
Pohybové aktivity	Ano	Ano	Ano
Pohádky	Ano	Ne	Ne
Dirigování	Ne	Ano	Ne
Klesající, stoupající melodie	Ne	Ne	Ano
Hudební hry	Ano	Ano	Ano
Dramatizace	Ne	Ne	Ano

Tabulka 2: Porovnání obsahů a činností učebnic pro 2. třídu

V Tabulce 2 můžeme vidět, že převážná většina obsahů a činností v učebnicích pro 2. ročník je shodně obsažena ve všech třech uvedených nakladatelstvích. I přes to se ale najdou oblasti, ve kterých se nachází odlišné zastoupení. Např. užití Boomwhackerů je zastoupeno pouze v učebnicích od nakladatelství Taktik. Dále můžeme jako v jediné učebnici téhož nakladatelství najít činnosti zaměřené na dirigování. Oproti ostatním vybraným učebnicím zde nejsou obsaženy pohádky, klesající, stoupající melodie ani dramatizace. Z uvedené tabulky je

patrné, že v učebnicích SPN nenalezneme pomlky, délky not, dirigování, klesající a stoupající melodie a též není obsažena dramaturgie. V učebnicích Nové školy jako v jediné z výše uvedených nalezneme Klesající a stoupající melodie a také dramaturgii. Oproti tomu zde ale není obsah týkající se notové abecedy, pohádky, nebo stejně jako u SPN dirigování.

	SPN	Taktik	Nová Škola
Písničky	Ano	Ano	Ano
Dvojhlas, kánon	Ano	Ne	Ano
Orffovy nástroje	Ano	Ano	Ano
Pohybové aktivity	Ano	Ano	Ne
Poslechové činnosti	Ano	Ano	Ano
Boomwhackery	Ne	Ano	Ne
Intonace	Ano	Ano	Ano
Sluchová analýza	Ano	Ano	Ano
Taktování	Ano	Ano	Ano
Noty, notopis	Ano	Ano	Ano
Nácvik houslového klíče	Ano	Ne	Ano
Solmizační slabiky	Ano	Ne	Ne
Grafická partitura	Ne	Ano	Ne
Česká státní hymna	Ne	Ano	Ne
Hudební nástroje	Ano	Ano	Ano
Rytmizace	Ano	Ano	Ano
Křížovky, kvízy	Ne	Ano	Ne
Dynamika	Ano	Ano	Ano
Pohádky	Ano	Ne	Ne
Hudební hry	Ano	Ano	Ano
Melodie	Ano	Ano	Ne
Hudební skladatelé	Ano	Ano	Ne
Rozezpívání	Ano	Ano	Ne

Tabulka 3: Porovnání obsahů a činností učebnic pro 3. třídu

Tabulka 3 porovnává učebnice pro 3. třídu ZŠ. Ve vybraných nakladatelstvích nalezneme totožná témata a činnosti, např. písničky, Orffovy nástroje, poslechové činnosti, intonaci, sluchovou analýzu, taktování, noty a notopis, hudební nástroje, rytmizaci, hudební hry, apod. Nová Škola neobsahuje pohybové aktivity, melodie seznámení s hudebními skladateli a rozezpívání, oproti nakladatelství SPN

a Taktik. Křížovky, různé tematické kvízy, hru na Boomwhackery, grafickou partituru, českou státní hymnu nalezneme v Hudební výchově hravě od nakladatelství Taktik. V učebnici SPN nalezneme pohádky, ty ve vybraných učebnicích nejsou.

	SPN	Taktik	Nová Škola
Poslechová činnost	Ano	Ano	Ano
Pisničky	Ano	Ano	Ano
Dynamika	Ano	Ano	Ne
Pohybová činnost	Ano	Ano	Ano
Skladatelé + díla	Ano	Ano	Ano
Kvízy, hádanky	Ne	Ano	Ne
Trojzvuk	Ano	Ne	Ne
Intonace	Ano	Ano	Ano
Taktování, takty	Ano	Ano	Ano
Rytmizace	Ano	Ano	Ano
Rozezpívání	Ano	Ano	Ano
Stupnice C dur	Ano	Ano	Ano
Posuvky	Ano	Ne	Ne
Oktáva	Ano	Ano	Ne
Pomlky	Ano	Ne	Ne
Dirigování	Ne	Ano	Ne
Pojmy z hudební nauky	Ano	Ano	Ano
Jednohlas x vícehlas	Ne	Ano	Ne
Solmizace	Ano	Ne	Ne
Tónina dur, moll	Ne	Ne	Ano
Předvětí, závětí	Ne	Ne	Ano
Hry k hudební nauce	Ano	Ano	Ano

Tabulka 4: Porovnání obsahů a činností učebnic pro 4. třídu

Tabulka 4 znázorňuje porovnání obsahů a činností učebnic od nakladatelství Taktik, SPN a Nová škola pro 4. ročník ZŠ. Z přehledu lze určit, jaká témata a činnosti se objevují ve vše 3 vybraných nakladatelství, např. hry k hudební nauce, pojmy z hudební nauky, intonační a rytmická cvičení, rozezpívání, stupnice C dur, poslechovou činnosti, pohybovou činnost, skladatelé a jejich díla, atd. Nová škola se zabývá tématem předvětí a závětí, tóninami dur a moll, tuto

látku nenalezneme v učebnici od Taktik ani SPN. Jen Taktik zpracovává pojmy jako je jednohlas, vícehlas, dirigování, v této učebnici je mnoho kvízů a hádanek.

	SPN	Nová Škola
Notopis	Ano	Ano
Hudební formy	Ano	Ano
Hudební nástroje	Ano	Ano
Stupnice C dur, G dur	Ano	Ne
Dynamika	Ano	Ano
Znamé tance	Ano	Ne
Poslechová činnost	Ano	Ano
Hlasová hygiena	Ano	Ne
Dýchání, pěvecký postoj	Ano	Ne
Pohybové činnosti	Ano	Ano
Rytmizace	Ano	Ano
Křížovky, kvízy	Ne	Ano
Hudební pojmy	Ano	Ano
Skladatelé + díla	Ano	Ano
Hry k hudební nauce	Ano	Ano
Česká státní hymna	Ano	Ano

Tabulka 5: Porovnání obsahů a činností učebnic pro 5. třídu

Tabulka 5 porovnává už jen dvě nakladatelství a to SPN a Novou školu. Je to z důvodu, že Taktik zatím nevydal učebnici pro 5. ročník ZŠ. Vidíme zde, že témata se ve větší míře shodují. Výjimkou je např. téma stupnice C dur, G dur, známé tance, hlasová hygiena, křížovky, kvízy, které nalezneme pouze v SPN učebnici.

Pro třetí, čtvrtý a pátý ročník byla vybraná totožná 3 nakladatelství, jako pro 1. a 2. ročník. Všechna 3 nakladatelství (Taktik, SPN, Nová škola) obsahují výkladový text, ilustrace, motivy k zamyšlení, užívají i tučného písma nebo kurzívy, rejstřík. Naopak ani jedna z učebnic neobsahuje výsledky úloh, aplikace učiva a neodlišují úrovně učiva. Vzhled a komponenty jsou ve všech ročnících stejné. Taktik využívá QR kódů, které slouží k poslechům hudebních ukázek.

Ke každé učebnici mají nakladatelství metodiku pro učitele, popřípadě pracovní sešit. CD k učebnicím mají nakladatelství Taktik a SPN. Učebnice od

nakladatelství Taktik obsahuje mezipředmětové vztahy. Nakladatelství Taktik vydává barevné a obrázkové učebnice či pracovní sešity, které už na oko zaujmou čtenáře tím, že mají moderní vzhled.

Všechny učebnice z již jmenovaných nakladatelství mají stejná nebo podobná témata. V tabulkách můžeme vidět minimální rozdíly. Taktik se velmi často liší, jelikož má témata posunuta do nižších ročníků, oproti SPN a Nové škole.

6.2 Dotazníkové šetření

První metodou průzkumu bylo dotazníkové šetření. Byl sestaven dotazník o dvanácti otázkách pomocí Google online formuláře. Osloveni byli pedagogové základních škol v jednotlivých okresech Libereckého kraje skrze emailovou zprávu, která byla zaslána na školní emaily. Ve zprávě bylo napsáno, čeho se diplomová práce týká a byl přiložen odkaz do Google online formuláře, kde bylo připraveno stručné dotazníkové šetření. Celkem se vrátilo 153 vyplněných dotazníků. návratnost byla vysoká a nejspíše to bylo tím, že dotazník byl jednoduchý, stačilo zaštknout odpověď a nikde nebylo třeba odpovědi vypisovat.

Email, který jsem rozeslala, byl formulován takto:

Dobrý den,

jmenuji se Nikola Kučerová a jsem dálkovou studentkou Technické univerzity v Liberci. Studuji Učitelství pro 1. stupeň ZŠ. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku k mojí diplomové práci, který zabere maximálně 5 minut. Dotazník se týká tématu výuky hudební nauky v hudební výchově v Libereckém kraji. Data následně budou sloužit pro mou diplomovou práci.

Prosím Vás o rozeslání dotazníků učitelům 1. stupně, kteří vyučují hudební výchovu.

Zde naleznete online odkaz:

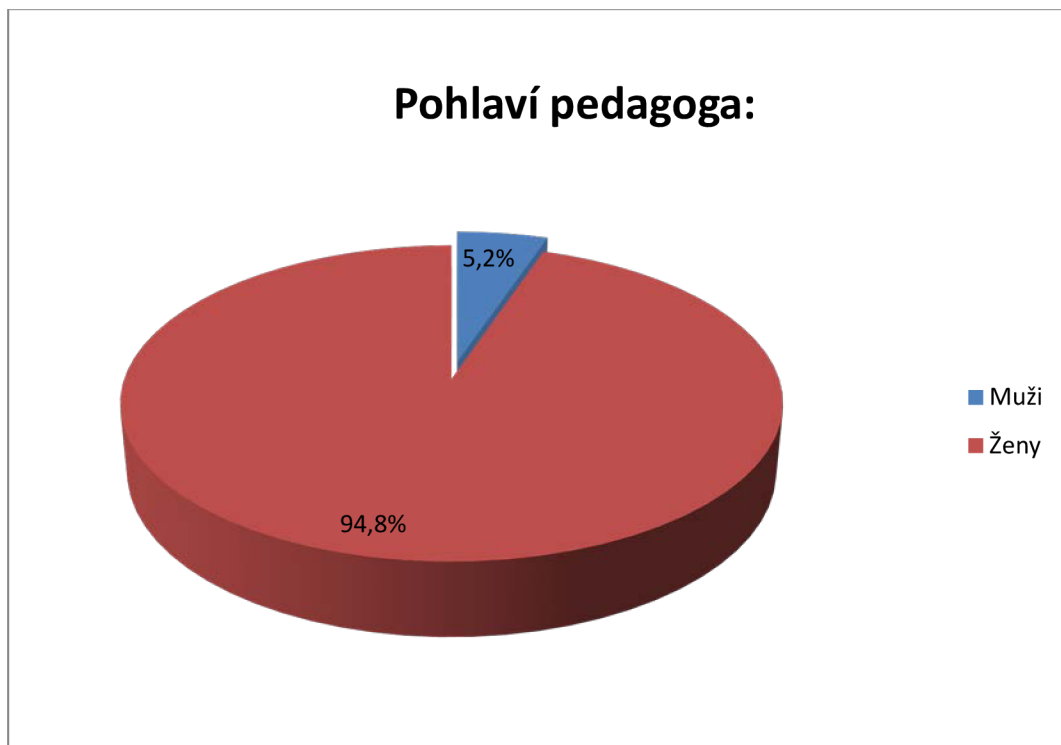
https://docs.google.com/forms/d/1EWcS93KwRnWbVO5joMhTJRaceamzhARCehgfIQOFyUY/edit?usp=forms_home&ths=true&pli=1

Moc děkuji za každý vyplněný dotazník. Pokud by Vás zajímal výsledek mého zkoumání, neváhejte mě kontaktovat.

S pozdravem a přáním hezkého dne.

Nikola Kučerová

6.2.1 Zpracování dotazníkového šetření

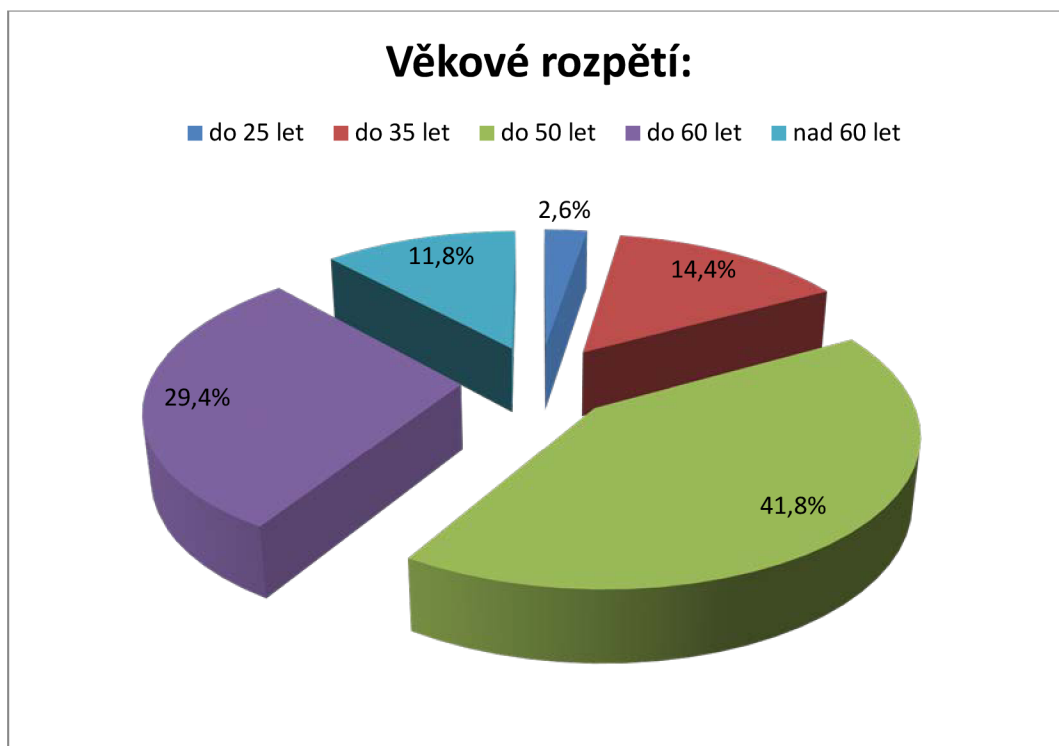

Graf 1: Pohlaví pedagoga

<i>Počet mužů</i>	8	5,2 %
<i>Počet žen</i>	145	94,8 %
<i>Celkový počet:</i>	153	100%

Tabulka 6: Pohlaví pedagoga

Pedagogové, kteří vyučují hudební výchovu, jsou klíčovými aktéry hudebního procesu u žáka. Jejich úkolem je motivovat žáky k aktivní účasti v hudebních aktivitách a rozvíjet u nich hudební schopnosti. Podíváme-li se na Tabulku 6 a Graf 1 vidíme, že převládají ženy, které v době dotazníkového šetření vyučovaly hudební výchovu na 1. stupni základních škol. Tudiž na celý dotazník odpovědělo 145 žen a pouze 8 mužů. Musíme brát v potaz, že dotazník byl dobrovolný. Toto šetření probíhalo pouze v Libereckém kraji. Jedním z faktorů je, že převážně ženy studují pedagogickou fakultu, zvláště v oboru vzdělávání pro 1. stupeň.

Graf 2: Věkové rozpětí pedagogů

<i>do 25 let</i>	4	2,6%
<i>do 35 let</i>	22	14,4%
<i>do 50 let</i>	64	41,8%
<i>do 60 let</i>	45	29,4%
<i>nad 60 let</i>	18	11,8%
<i>Celkový počet:</i>	153	100%

Tabulka 7: Věkové rozpětí pedagogů

Různorodé generace pedagogů mohou mít různé přístupy ke klíčovým kompetencím. Při pohledu na Graf 2 a Tabulku 7 vidíme, že v Libereckém kraji (ve vybraném vzorku dotázaných) se objevují především starší učitelé. Pouhá 3% pedagogů je do 25 let. Zajímavé bylo porovnání pedagogů do věku 35 let a nad 60 let, je mezi nimi nepatrný rozdíl. Nemalé procento a to 29,4% tvoří učitelé do 60 let, jedná se o pedagogy, kteří jsou v předdůchodovém věku.

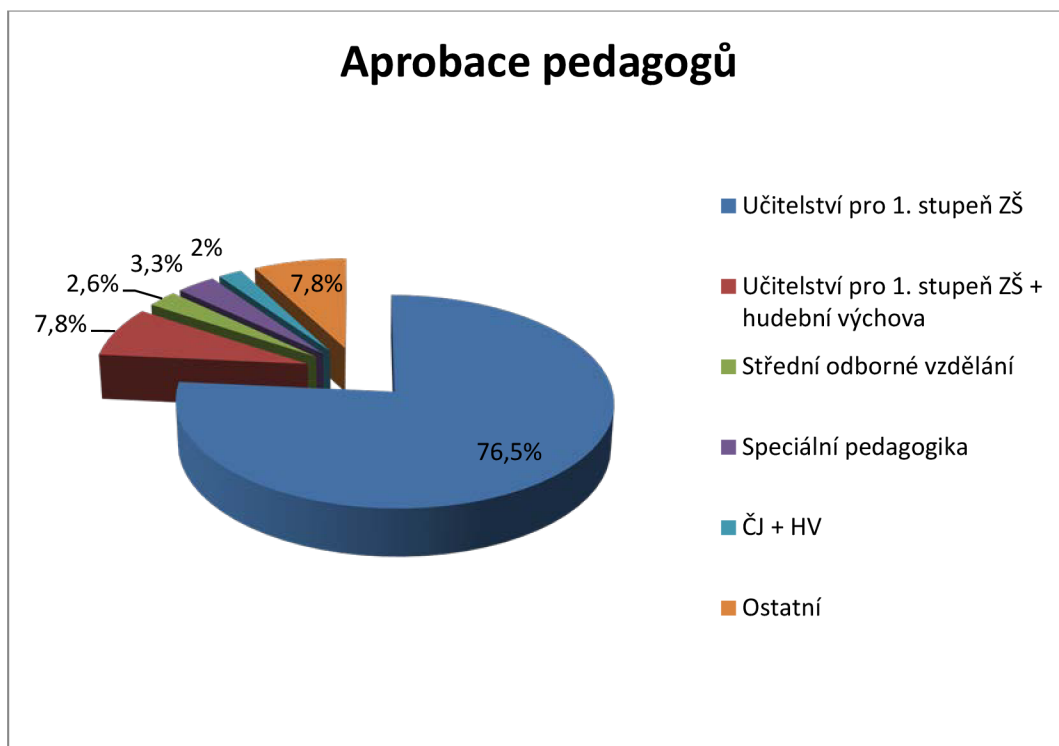

Graf 3: V jakém okrese se nachází vaše ZŠ?

<i>Liberec</i>	72	47,1%
<i>Jablonec nad Nisou</i>	19	12,4%
<i>Semily</i>	26	17%
<i>Česká Lípa</i>	36	23,5%
<i>Celkový počet:</i>	153	100%

Tabulka 8: V jakém okrese se nachází vaše ZŠ?

Z tabulky 8 a grafu 3 je patrné, že nejvíce pedagogů tj. 47,1% vyučuje hudební výchovu na 1. stupni základních škol. Z okresu Česká Lípa odpovědělo celkem 36 tj. 23,5% pedagogů. Z okresu Jablonce nad Nisou odpovědělo méně vyučujících hudební výchovy (19 respondentů) než z okresu Semily, kde se na tomto dotazníkovém šetření podílelo 26 pedagogů. Domnívám se, že tento rozdíl ovlivňuje počet základní škol v daných okresech.

Graf 4: Jaká je Vaše aprobace?

<i>Učitelství pro 1. stupeň ZŠ</i>	117	76,5%
<i>Učitelství pro 1. stupeň ZŠ + hudební výchova</i>	12	7,8%
<i>Střední odborné vzdělání</i>	4	2,6%
<i>Speciální pedagogika</i>	5	3,3%
<i>ČJ + HV</i>	3	2%
<i>Ostatní</i>	12	7,8%
<i>Celkový počet:</i>	153	100%

Tabulka 9: Jaká je Vaše aprobace?

Kvalifikace pro pedagogy je dána zákonem, ale bohužel není tolik učitelů, aby každý učil obor, který má vystudovaný. Bylo zjištěno, že v Libereckém kraji (v daném vzorku dotázaných) mají velkou převahu učitelé s aprobací Učitelství pro 1. stupeň ZŠ. Vidíme, že je to 76,5% z celkových 153 odpovědí. V sekci Ostatní byly zařazeny obory, které se v dotazníku vyskytovaly pouze s jednou nebo dvěma odpověďmi. Byly to obory: výtvarná výchova, tělesná výchova s kombinací zeměpisu, ruský jazyk s kombinací občanské výchovy, mateřská škola, tělesná výchova, dějepis s kombinací výchova k občanství, strojní inženýr,

přírodopis, počítačová grafika a biologie. Odpověď Střední školní vzdělání udaly ženy, kterým je nad 60 let. Pouhých 12 pedagogů má vystudované zaměření pro hudební výchovu. S oborem speciální pedagogika vyučuje 5 pedagogů, kteří tedy nejsou aprobovaní pro výuku na 1. stupni ZŠ. Vidíme, že i pedagogové vystudovaní pro 2. stupeň ZŠ s kombinací český jazyka a hudební výchova vyučují mladší žáky. Domnívám se, že zde je to dáno oborem hudební výchova a pouze jen vypomáhají svým kolegům.

<i>Ano</i>	11	7,8
<i>Ne</i>	142	92,2%
<i>Celkový počet:</i>	153	100%

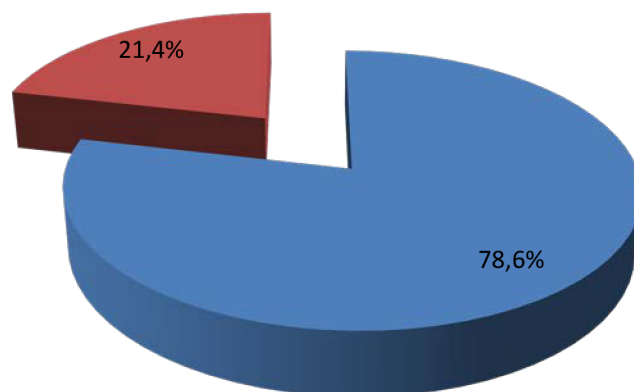
Tabulka 10: Vyučujete současně hudební obor v ZUŠ?

Graf 5: Vyučujete současně hudební obor v ZUŠ?

Následující otázkou v dotazníku bylo, zda pedagog, který vyučuje hudební výchovu na 1. stupni ZŠ současně vyučuje i hudební obor v základní umělecké škole. Graf 5 a Tabulka 10 ukazuje, že jen 7,8% respondentů učí v ZUŠ. Většina pedagogů zodpověděla, že nevyučují. Pokud má pedagog vystudovaný obor pro 1. stupeň, musel úspěšně složit zkoušky z hudebních nauk, didaktik hudební výchovy, hry na hudební nástroj, tudíž tyto znalosti jsou dostačující pro výuku hudební výchovy. Učitel, který učí na obou typech škol, může přinést do ZŠ hudební nebo uměleckou inspiraci. U těchto pedagogů je klíčová jejich schopnost, kterou přenášejí znalosti a vášně na žáky.

Vybavení základní školy na výuku hudební nauky

■ Ano ■ Ne

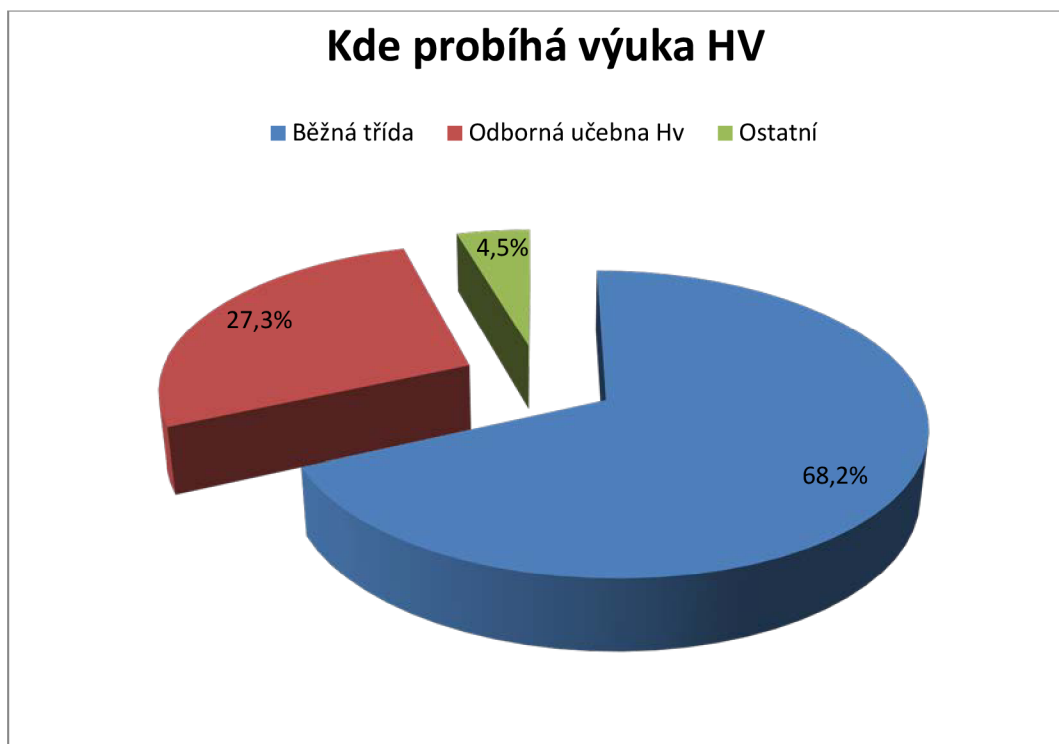

Graf 6: Je vaše ZŠ vybavena na výuku hudební nauky?

<i>Ano</i>	121	78,6%
<i>Ne</i>	32	21,4%
<i>Celkový počet:</i>	153	100%

Tabulka 11: Je vaše ZŠ vybavena na výuku hudební nauky?

Z Grafu 6 a Tabulky 11 vyčteme, že vybrané základní školy v Libereckém kraji jsou dle pedagogů dobře vybavené. Učitelé využívají různé hudební nástroje, digitální pomůcky, rytmické pomůcky, didaktické hry, apod. Pouze 32 z nich odpovědělo, že jejich ZŠ není vybavena na výuku hudební nauky. Zde bychom mohli polemizovat, zda je náročný pedagog na pomůcky nebo opravdu ve škole nemají dostatečné vybavení. Jedním z faktorů může být, že základní škola může mít nedostatek finančních prostředků na zakoupení hudebních nástrojů, učebnic, technologického materiálu a ostatních materiálů, které jsou potřebné pro výuku hudební nauky. Zde je podstatné, aby se tyto ZŠ snažily najít řešení, jak podporovat hudební výchovu, protože hudební výchova rozvíjí u žáků především kreativitu.

Graf 7: Kde probíhá výuka hudební výchovy?

<i>Běžná třída</i>	104	68,2%
<i>Odborná učebna Hv</i>	42	27,3%
<i>Ostatní</i>	7	4,5%
<i>Celkový počet:</i>	153	100%

Tabulka 12: Kde probíhá výuka hudební výchovy?

Na základě Grafu 7 a Tabulce 12 lze vidět, v jakých místnostech probíhá výuka hudební výchovy. Větší část respondentů (104) odpověděla, že k výuce využívají běžnou třídu neboli kmenovou třídu. Jen 27,3% uvedlo, že využívá odbornou učebnu tzv. hudebnu. Výuka hudební výchovy probíhá dle dotazovaných i v jiných částech základní školy, v grafu uvedeno jako část Ostatní, zde odpovědělo celkem 7 dotazovaných. V dotazníkovém šetření uvedli bližší specifikaci a to takovou, že výuka probíhá ve školní družině nebo v chodbách základní školy.

Graf 8: Hrajete při HV na klavír či klávesy?

<i>Ano</i>	112	72,7%
<i>Ne</i>	41	27,3%
<i>Celkový počet:</i>	153	100%

Tabulka 13: Hrajete při HV na klavír či klávesy?

Z Grafu 8 a Tabulky 13 je jasné, že v rámci dotazovaných škol, převažují pedagogové, kteří při hudební výchově využívají klavír nebo klávesy. Klavír a klávesy jsou skvělým nástrojem pro rozvoj hudebních schopností. Pokud škola nemá klavír, využívají pedagogové klávesy. Klávesy mají jednu velkou výhodu a to tu, že jsou skladné. Každý je může mít své kmenové třídě. Pokud učitel sám hraje na klavír, může lépe předvést žákům techniku, interpretaci a hudební koncepty. Žáci, kteří vidí svého učitele hrát, se mohou cítit motivovanější a inspirovanější. Klavír i klávesy nám umožňují vytvářet krásnou hudbu. Pedagog může vytvořit příjemné hudební prostředí, které podporuje učení a rozvoj žáků. Celkově můžeme říci, že hraní na klavír či klávesy učitelem je nejen součástí výuky, ale také způsob, jakým může učitel předat svou vášň a lásku k hudebně svým žákům.

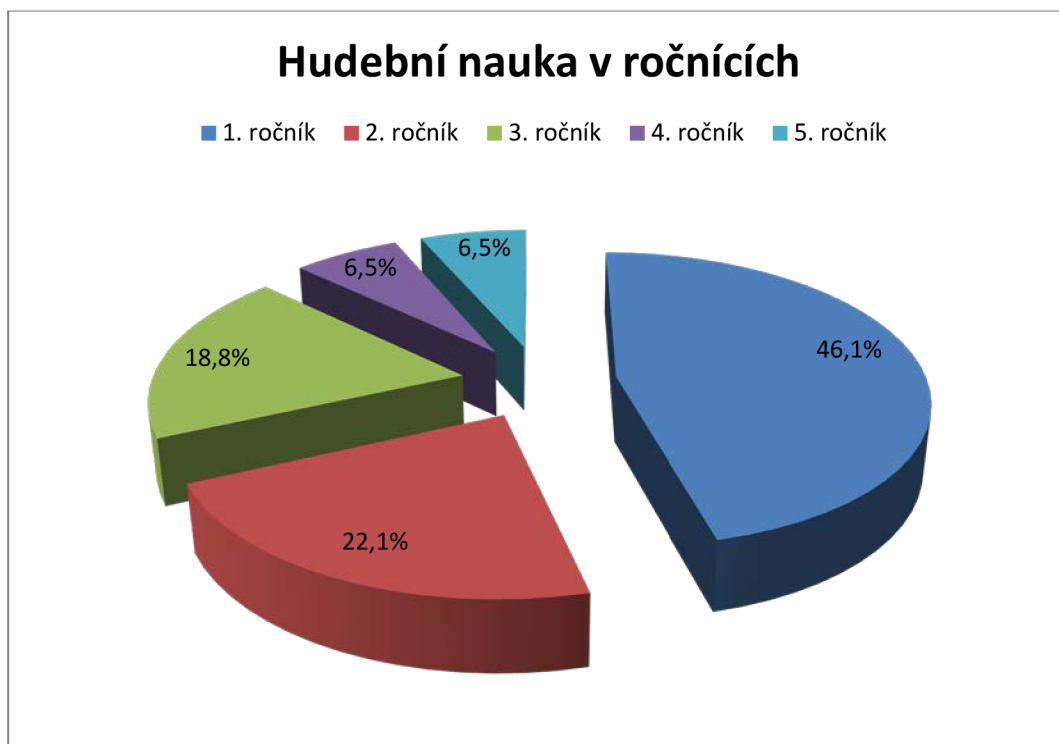

Graf 9: Zahrnujete do hodin hudební výchovy na ZŠ hudební nauku?

<i>Ano</i>	148	96,1%
<i>Ne</i>	5	3,9%
<i>Celkový počet:</i>	153	100%

Tabulka 14: Zahrnujete do hodin hudební výchovy na ZŠ hudební nauku?

Graf 9 a Tabulka 14 zobrazuje, že většina respondentů z vybraných škol odpověděla kladně. Z grafu vyplývá, že na otázku zda pedagog zahrnuje do hodin hudební výchovy na ZŠ hudební nauku, odpovědělo pouhých 3,9% z dotazovaných ne a 96,1% odpovědělo, že ano. Vyučování hudební nauky na základní škole má svůj význam. Je to zajímavý pohled na to, jak je na ZŠ vnímáno hudební vzdělávání. Celkově lze říci, že hudební nauka v hodinách hudební výchovy má pozitivní dopad na celkový rozvoj žáků.

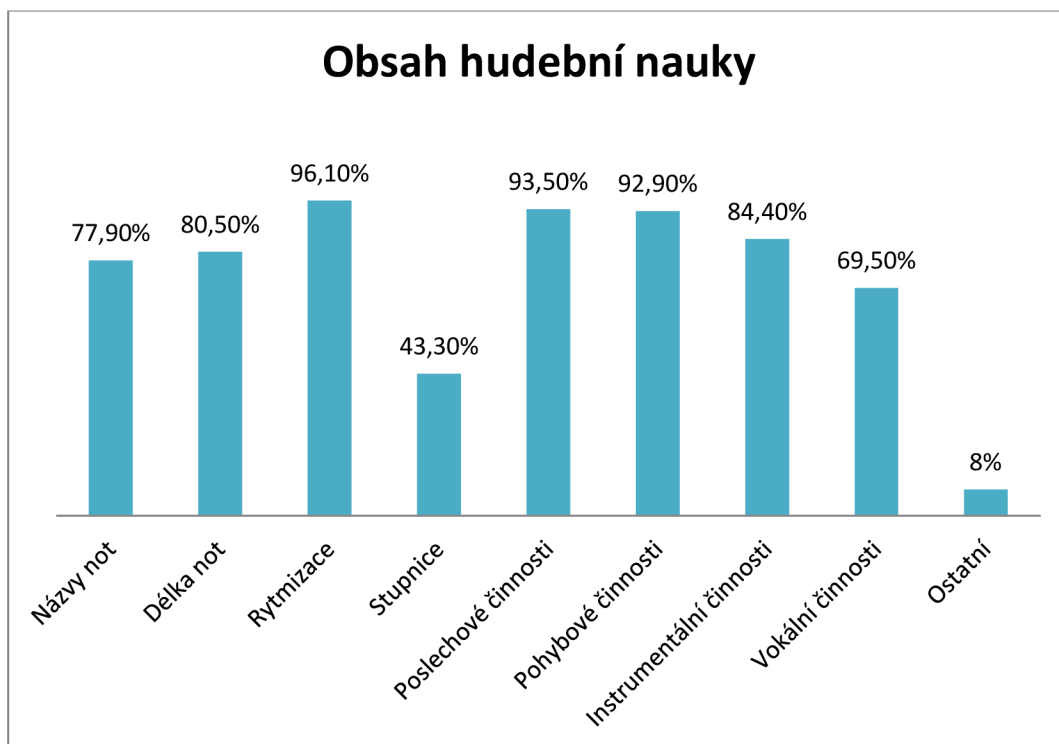

Graf 10: Od kterého ročníku zařazujete hudební nauku?

<i>1. ročník</i>	71	46,1%
<i>2. ročník</i>	34	22,1%
<i>3. ročník</i>	29	18,8%
<i>4. ročník</i>	10	6,5%
<i>5. ročník</i>	9	6,5%
<i>Celkový počet:</i>	153	100%

Tabulka 15: Od kterého ročníku zařazujete hudební nauku?

Tabulka 15 a Graf 10 znázorňuje distribuci odpovědí na otázku týkající se hudební nauky, a to v jakém ročníku pedagogové zahrnují její výuku. Necelá polovina (46,1%) respondentů odpověděla, že výuku zahrnuje již okamžitě od nástupu do povinné školní docházky, tj. od 1. ročníku. Ve 4. třídě začíná s výukou hudební výchovy 10 pedagogů (6,5%) a v 5. třídě začíná pouhých 9 (6,5%) pedagogů ze 153 dotazovaných. Celkem 34 dozovaných učitelů (22,1%) odpovědělo, že s výukou začínají ve 2. ročníku. Co se týče 3. třídy, zde začíná s hudební naukou 29 (18,8%) pedagogů. Nikdo z respondentů nenapsal do poznámky, že hudební nauku vůbec nezahrnuje do výuky hudební výchovy na 1. stupni základní školy.

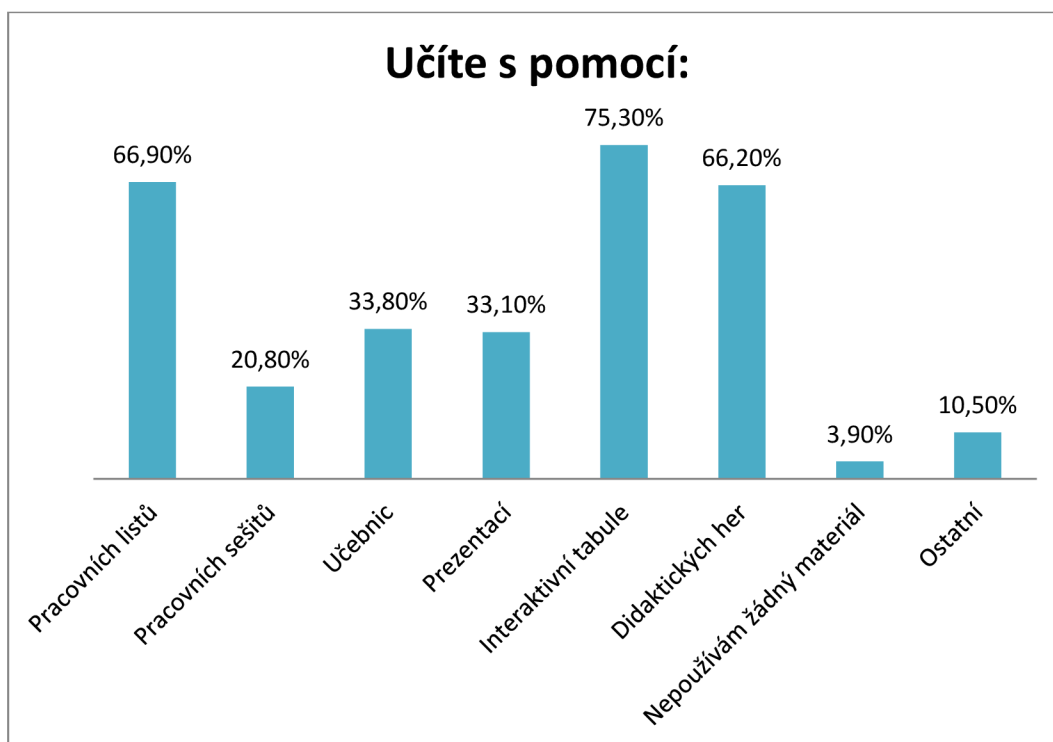
Graf 11: Co vše výuka hudební nauky obsahuje?

<i>Názvy not</i>	120	77,9%
<i>Délka not</i>	124	80,5%
<i>Rytmizace</i>	148	96,1%
<i>Stupnice</i>	62	43,3%
<i>Poslechové činnosti</i>	144	93,5%
<i>Pohybové činnosti</i>	143	92,9%
<i>Instrumentální činnosti</i>	130	84,4%
<i>Vokální činnosti</i>	107	69,5%
<i>Ostatní</i>	11	7,2%

Tabulka 16: Co vše výuka hudební nauky obsahuje?

Následující Graf 11 a Tabulka 16 představuje, co vše obsahuje hudební nauka na dotazovaných základních školách. Respondent mohl zvolit více odpovědí, popřípadě dopsat (tato otázka byla z části otevřená), co jeho hudební nauka obsahuje. Nejvíce odpovědí a to 148 pedagogů odpovědělo, že ve vyučování využívají rytmicizace. S rytmicizací se seznamují děti v mateřské škole a setkávají se s ní dále nejen při hodinách hudební výchovy. Poslechové činnosti (93,5%), pohybové činnosti (92,9%) a instrumentální činnosti (84,4) se objevují také u značné části dotazovaných pedagogů. Tyto vyjmenované činnosti a rytmicizace obsahují značnou převahu, jelikož jsou v RVP od 1. třídy ZŠ. Názvy not (77,9) a délky not (80,5%) se vyučují nejčastěji od 3. ročníku. Stupnice (43,3%) nejsou důležitou složkou hudební výchovy, proto je učitelé tolik nezařazují. V sekci

ostatní odpovědělo celkem 11 respondentů, kteří uvedli, co jiného obsahuje jejich výuka. Odpověď ostatní zahrnuje: kvízy, hudební kreativita, audio vizuální a audio záznam, realizace hudebních projektů s provázaností do ostatních předmětů, hra na flétnu, pantomima, zapojení iPadu do výuky, hudební skladatelé a jejich díla.

Graf 12: Učíte s pomocí

<i>Pracovních listů</i>	103	66,9%
<i>Pracovních sešitů</i>	32	20,8%
<i>Učebnic</i>	52	33,8%
<i>Prezentací</i>	51	33,1%
<i>Interaktivní tabule</i>	116	75,3%
<i>Didaktických her</i>	102	66,2 %
<i>Nepoužívám žádný materiál</i>	6	3,9%
<i>Ostatní</i>	16	10,5%

Tabulka 17: Učíte s pomocí

Závěrečnou záležitostí v dotazníku bylo zjistit, jaké pomůcky pedagogové používají při výuce hudební nauky v hudební výchově na 1. stupni ZŠ. V této otázce mohli pedagogové zvolit více odpovědí nebo vepsat svou odpověď, která jim ve výběru chyběla. Graf 12 a Tabulka 17 zobrazuje, že nejvíce a to 75,3% respondentů využívá interaktivní tabuli. Interaktivní tabule se stává základní pomůckou pro výuku jakéhokoliv předmětu nejen na základních školách. Téměř

se stejnými procenty dopadly didaktické hry (66,2%) a pracovní listy (66,9%). Učebnici využívá 52 vyučujících a pracovní sešity jen 32 dotazovaných pedagogů. Můžeme konstatovat, že tyto pomůcky nejsou samozřejmostí, dle dotazovaných pedagogů. Prezentace si vytváří pouze 52 pedagogů. Z celkových 153 respondentů zodpovědělo 6, že nevyužívá k výuce žádný materiál. Oslovení vyučující využívají tyto pomůcky, které jsem v grafu a tabulce zahrnula do Ostatních: inspirace na webu, hudební aplikace, hra na kytaru a flétnu, vlastní nástroje, výukové programy, notový sešit, vlastní vyrobené hudební nástroje, PC, nahrávky písní, zpěvníky, CD, obrázkové karty, Youtube, školní sešit, hudební deník.

6.3 Rozhovor

Rozhovor byl další metodou průzkumu, která byla využita v této diplomové práci. Vybráno bylo 6 základních škol v Libereckém kraji a byly osloveny s prosbou o osobní, nebo online rozhovor. Rozhovor se skládal na všech základních školách z totožných otázek. Celkově bylo v rozhovoru 8 otázek. Pokud pedagog nechtěl na danou otázku odpovídat, tak nemusel. Vše probíhalo v přátelském duchu.

1	ZŠ a MŠ Sloup v Čechách
2	ZŠ Zásada
3	Křesťanská ZŠ a MŠ J. A. Komenského
4	ZŠ Huntířov
5	ZŠ Jablonné v Podještědí
6	ZŠ a MŠ Dubnice

Tabulka 18: Vybrané základní školy k rozhovoru

Struktura hodiny hudební výchovy může být různorodá a závisí na konkrétním vzdělávacím plánu a metodice. Z dotazovaných pedagogů zahrnují všichni do výuky hudební nauku. Právě tím, jak je hodina strukturovaná, se zabývala první otázkou v rozhovoru, která je zpracovaná v Tabulce 19.

1	- dechová a rytmická cvičení, nácvik písně, hudební teorie, doprovod na rytmické nástroje, poslech skladeb
2	- rozezpívání, zpěv známých písní, rytmická cvičení, hry, pohybová cvičení
3	- úvodní písnička, „hudební pozdrav“, hra na ozvěnu, poslech, hudební nauka, rozezpívání, nová píseň, nalepení textu, kresba obrázku, hudební rozloučení
4	- úvod, opakování, přidání nového pojmu, zpěv, shrnutí
5	- opakování z minulé hodiny, hudební nauka, hra na flétnu, zpěv
6	- rozezpívání, zopakování písní z minulé hodiny, motivace k tématu (cíli hodiny), hlavní pracovní část, na závěr hudební pohybové a hudební hry

Tabulka 19: Jak je strukturovaná Vaše hodina hudební výchovy?

Z Tabulky 19 je zřejmé, že struktura hodin hudební výchovy je na vybraných základních školách obdobná. Začíná hudebním pozdravem, pokračuje opakováním z předešlé výuky, práce s písní, následuje tematická část, relaxační část a hudební ukončení. Na základě učebnic a metodických příruček se může struktura vyučovací hodiny lišit.

1	- učí více ročníků najednou, výuku hudební nauky omezuje rozdílný věk, ne počet
2	- ne
3	- ne, ve třídě jich je pouze 16
4	- ano, z důvodu určitého množství pomůcek
5	- ano, při hře na flétnu
6	- ve třídě je malý počet žáků, výuku hudební nauky omezuje prostor při pohybové činnosti

Tabulka 20: Omezuje Vás počet žáků ve výuce hudební nauky? Pokud ano, uveďte příklad

Druhá otázka se zaměřovala na omezení aktivit hudební nauky, které mohou učitele omezovat. ZŠ č. 2 a č. 3 neomezuje počet žáků. Naopak ostatní 4 ZŠ počet žáků výuku omezuje. Odpověď v rozhovoru byla jasná, jelikož paní učitelka hned udala důvod proč. Dle rozhovorů můžeme posoudit, že v malotřídních školách je omezující prostor pro výuku, popřípadě paní učitelky vidí problém ve spojených třídách, tudíž v rozdílu věku.

1	- do 22 žáků
2	- do 20 žáků
3	- 16 – 20 žáků
4	- max. 25 žáků, ideálně 20 žáků
5	- 10 žáků
6	- paní učitelka učila nejvíce 15 žáků, nikdy ji počet neomezoval

Tabulka 21: Jaký počet žáků je pro Vás únosný vzhledem k aktivitám v hudební nauce?

Jaký počet žáků je pro Vás únosný vzhledem k aktivitám v hudební nauce? Tato otázka se objevila v rozhovoru. Počet žáků může ovlivnit efektivitu a kvalitu výuky. V Tabulce 21 vidíme, jaké počty jsou pro dotazované pedagogy únosné. Můžeme vidět, že malotřídní školy nemají s počty potíže. Na ostatních dotazovaných ZŠ už jsou počty žáků při výuce vyšší. Musíme si uvědomit, že optimální počet žáků závisí na prostoru pro výuku, dostupných materiálech a na tom, jaké má pedagog dovednosti. I při výuce hudební nauky v rámci hudební výchovy musí učitel pracovat s každým žákem individuálně a poskytovat mu oporu.

1	- Orffovy nástroje, bobotubes, ukulele, kytaru
2	- Orffovy nástroje
3	- Orffovy nástroje, klavír, sešit, texty písní, projektor, reproduktory, doprovodné obrázky k písním, hudební nahrávky
4	- hudební nástroje, interaktivní tabuli, didaktické pomůcky
5	- interaktivní tabuli, Orffovy nástroje, flétnu, klavír
6	- Orffův instrumentář, vlastnoručně vyrobené či zakoupené pomůcky (katičky pro hry), zpěvníky Já, písnička, přehledná sada různých druhů hudebních nástrojů, velká popisovatelná notová osnova, výukové materiály Martina Vozára, zakoupené CD s hudební výchovou, ozvučné trubice a zvonky (laděné dle stupnice)

Tabulka 22: Jaké pomůcky při výuce hudební nauky nejčastěji využíváte?

Dotazované paní učitelky využívají při výuce Orffovy nástroje, na kterých lze procvičovat hlavně rytmizace. Paní učitelka ze ZŠ Dubnice byla při rozhovoru velmi konkrétní, s výukou hudební nauky v hudební výchově má bohaté zkušenosti. V Tabulce 22 vidíme, že 2 paní učitelky z celkového počtu 6 využívá interaktivní tabuli (stává se součástí výuky nejen v hudební výchově). Zmiňovaný

Martin Vozár vydal mnoho pracovních sešitů, které se týkají výuky hudební nauky.

1	- ne
2	- dřívka
3	- klavír, doprovodné obrázky k písním
4	- kartičky not, které děti skládají do notové osnovy v daném rytmu
5	- online metronom
6	- mají dostatečné množství hudebních doprovodných nástrojů z dílny Evy Jenčkové (dřevěná vejce, drhla, mini dřívka, řehtačky, atd.), každý žák má možnosti si zahrát, zvonky, cajlon

Tabulka 23: Máte nějakou pomůcku, kterou rád/a při výuce používáte?

Tabulka 23 znázorňuje, jakou oblíbenou pomůcku má dotazovaná paní učitelka pro výuku hudební výchovy na ZŠ. Opět můžeme říci, že na ZŠ v Dubnici jsou na výuku dobře vybaveni. Zajímavou odpovědí je i online metronom, který se často na ZŠ nevyužívá, spíše se s ním setkáme při výuce v ZUŠ. Učitel může preferovat různé pomůcky v závislosti na svém vzdělávacím stylu a potřebách žáka.

1	- nevím
2	- bubínek, činelky
3	- hra na klavír + Orffovy nástroje
4	- hudební nástroje
5	- Orffovy nástroje
6	- cajlon, zlatý déšť, zvonky, dřevěný instrumentář E. Jenčkové

Tabulka 24: Jakou pomůcku při výuce preferují děti?

Následující otázka se zaměřila na žáky. Zajímalo mne, jakou pomůcku při výuce preferují. Žáci při výuce hudební výchovy preferují různé pomůcky, které jim pomáhají lépe porozumět a zapojit se do tématu. Ze ZŠ č. 1 odpověděla paní učitelka, že neví. Můžeme se pouze domnívat, jaké příčiny má tato nespécifikovaná odpověď (dále nebylo v rozhovoru rozvedeno). Pozoruhodná je odpověď ze ZŠ č. 2, kde paní učitelka v rozhovoru zmínila klavír. Máloukterý učitel nechá děti zahrát na klavír při hudební výchově na ZŠ. Každý žák může preferovat jiný typ pomůcky v závislosti na svém učebním stylu a zájmech. Zde je důležité, aby pedagog nabídl žákům při výuce různé možnosti.

1	- ano, jelikož i méně úspěšní žáci mohou zažít radost
2	- ano, radost a uvolnění v hudební výchově
3	- ano i ne, není čas na důkladnou přípravu a chystání se na hodinu
4	- ano, hudba a hra na klavír je mi velmi blízká
5	- ano, ale záleží na složení žáků ve třídě
6	- ano, bylo mým cílem studovat právě hudební výchovu

Tabulka 25: Je hudební výchova (hudební nauka) Vaším oblíbeným předmětem? Svou odpověď zdůvodněte.

Předposlední otázkou v rozhoru bylo zjistit, zda vybraní učitelé rádi vyučují hudební výchovu společně s hudební naukou. V Tabulce 25 můžeme vidět, že všichni dotazovaní rádi hudební výchovu vyučují. Každý z nich má k tomu jiné zdůvodnění. Paní učitelka ze ZŠ č. 6 zmínila, že neuspěla při zkouškách na konzervatoř, poté vystudovala gymnázium a mohla se zaměřit při studiu vysoké školy na hudební výchovu. Vyučující na ZŠ č. 5 uvedla, že ji baví hudební výchova spíše s mladšími dětmi, jelikož se velice často stává, že starší děti při HV velmi zlobí a nebaví je. Paní učitelka ze ZŠ č. 6 při rozhovoru byla v rozpacích, protože je hudebník, takže ji přirozeně výuka baví. Bohužel nemá čas na důkladnou přípravu a chystání, jelikož učí ve své třídě všechny předměty. Tudiž je pro ni velmi časově náročné chystat se poctivě a důkladně na každou vyučovací hodinu. Hudební výchova s hudební naukou je mezi pedagogy 1. stupně oblíbeným předmětem. Učitelé rádi pozorují, jak hudební výchova umožňuje žákům rozvíjet kreativitu a vnímat hudbu. Navíc je inspirující sledovat, jak se žáci zlepšují např. v rytmizaci, ve hře na nástroje nebo ve zpěvu. Každý učitel má však své vlastní preferované vyučované předměty a vlastní zájmy, takže někteří mohou hudební výchovu milovat více než jiní. Také je to závislé na konkrétní třídě a skupině žáků, se kterými učitel pracuje.

1	- vlastní zapojení do hodiny: zpěv, doprovod, vytleskávání
2	- délky not
3	- rytmizace, délka not, názvy not
4	- názvy not, délky not, základní hudební pojmy, rytmizace
5	- názvy a délky not, rytmizace
6	- pochopení základních pojmů v hudbě, rytmizace, melodizace, kreativita při doprovodu, život a dílo nejznámějších skladatelů

Tabulka 26: Jakou oblast hudební nauky považujete za stěžejní?

Závěr rozhovoru se věnoval oblastnímu hudební nauky. Úkolem bylo zjistit, jakou oblast považují paní učitelky za stěžejní. V Tabulce 26 vidíme, že se velmi často opakují názvy a délky. V ZŠ č. 6 paní učitelky tato témata přenechává jako hlavní pro zájmový kroužek „Hra na flétnu“, který probíhá při ZŠ. Rytmizace je také častou oblastí, která se vyučuje už v MŠ a pokračuje na ZŠ. Cílem výuky oblastní hudební nauky je posílit hudební gramotnost a připravit žáky na další hudební vzdělávání, popř. praxi. Pro paní učitelku ze ZŠ č. 3 je základní a důležitou oblastí rytmičtva, od které se odvíjí možnost naučit děti délky a názvy not. Podle této paní učitelky by měli být žáci seznámeni alespoň s holým základem tj. vyjmenovat základní stupnici, napsat houslový klíč, znát základní délky not a umět vytleskat jednoduchý rytmus dle zápisu.

Dotazované paní učitelky ze ZŠ č. 1, 2, 4 byly v hodně odpovědích stručné. Ostatní ze ZŠ č. 3, 5 a 6 se bohatě rozpovídaly a bylo vidět, že je výuka hudební nauky v hudební výchově velice zajímavá a baví. Opravdu mají dětem co předávat.

Ukázka přípravy na vyučovací hodinu – 1. třída

Předmět: hudební výchova

Třída: 1. B

Doba: 45 minut

Prostor: hudebna

Téma: Vyšší a nižší tón, písnička Holka modrooká

Vzdělávací cíle předmětu: - žák umí zazpívat píseň Holka modrooká

- žák umí rozeznávat nižší a vyšší tón

Výchovné cíle předmětu: - žák se učí sociální komunikaci

Klíčové kompetence:

a) **k řešení problémů** - samostatně řeší problémy

b) **komunikativní** - vyjadřuje se souvisle, kultivovaně

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova

Pomůcky: sešit, nakopírovaná písnička, PC nebo CD přehrávač

Vyučovací metody:

a) slovní – komunikace žáka a učitele a žáků navzájem

b) praktické – zpěv, rozlišení výšky tónů

Didaktické prostředky:

a) textové: četba a zpěv písně

b) názorné: písně

Činnost:

a) frontální – práce s celou třídou společně na stejném úkolu

b) skupinová – zpěv

Obsahové parametry a časové rozvržení hodiny:

1. Uvedení vyučovací hodiny, administrativa:

- úvod hodiny (pozdravení, uklidnění)
- zápis do třídní knihy, absence, omluvení pomůcek (učebnice, sešity, ...)
- seznámení žáků s cílem hodiny:
„Kdo z vás se koupal v rybníce? A umíte se potápět? Abychom se uměli potápět, potřebujeme umět zadržet dech a pomalu vydechnout.“

2. Dechové cvičení:

- *Teď si všichni vyzkoušíme, jak se potápět na suchu. Nadechneme se a chvíli vydržíme nedýchat, poté pomalu vydechujeme.“*
- *„Nadechneme se ještě jednou a vyzkoušíme si potichu na jeden nádech říci říkanku. Kdo vydrží nejdéle?“* – učitel říká říkanku a žáci opakují
Voře, voře Jan přeletělo k němu hejno vran.
První praví, dobře voře,
druhá praví, nedobře voře,
třetí praví, dobře voře,
čtvrtá praví, nedobře voře,.... (Jaglová, 1996, str. 7)
- takto pokračujeme, dokud nám stačí dech

3. Co je vyšší a co je nižší? - hra:

- učitel ve vysoké nebo nízké poloze zahraje na klavír (klávesy) nebo zazpívá
- pokud učitel hraje (zpívá) v nízké poloze – žáci se kolébají jako medvědi
- pokud učitel hraje (zpívá) ve vysoké poloze – žáci mávají rukama jako ptáčci

4. Návčik písně Holka modrooká:

- *„Nejdříve si text společně přečteme a poté se písničku budeme učit po 4 taktech.“*
- učitel začne a žáci budou opakovat
- poté si zazpíváme celou písničku

5. Závěr:

- společné zhodnocení hodiny, popřípadě opakování písniček

Ukázka přípravy na vyučovací hodinu – 2. třída

Předmět: hudební výchova

Třída: 2. A

Doba: 45 minut

Prostor: hudebna

Téma: Délky not

Vzdělávací cíle předmětu: - žák porozumí délce not a její významu v notovém zápisu

- žák je schopen rozpoznat různé notové hodnoty
- žák umí zahrát noty s různými délkami

Výchovné cíle předmětu: - žák se učí sociální komunikaci

Klíčové kompetence:

- c) **k řešení problémů** - samostatně řeší problémy
- d) **komunikativní** - vyjadřuje se souvisle, kultivovaně

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova

Pomůcky: zpěvník, Orffovy nástroje, sešit, interaktivní tabule, tabule, křída

Vyučovací metody:

- a) slovní – komunikace žáka a učitele a žáků navzájem
- b) praktické – hra na rytmické nástroje, rozpoznání délky not
- c) textové – zpěv ze zpěvníku

Didaktické prostředky:

- a) textové: četba a zpěv písně
- b) názorné: písně

Činnost:

- a) frontální – práce s celou třídou společně na stejném úkolu
- b) skupinová – zpěv, hra na instrumentální nástroje

Obsahové parametry a časové rozvržení hodiny:

1. Uvedení vyučovací hodiny, administrativa:

- úvod hodiny (pozdravení, uklidnění)
- zápis do třídní knihy, absence, omluvení pomůcek (učebnice, sešity, ...)
- seznámení žáků s cílem hodiny: „*Dnes se naučíme délku not, tzn., jak dlouho nota trvá.*“
- zopakování z předchozí hodiny: Nakreslíme si notovou osnovu a houslový klíč

2. Teoretická část:

- „Co jsou to noty?“
- vysvětlíme si délky not: celá nota, půlová nota, čtvrtěová nota a osminová nota
- dětem vysvětlíme délky a názvy např. na koláči s rozinkami, který máme celý, pak ho rozpůlíme, rozčtvrtíme a nakonec z něj uděláme osminy

3. Praktická část:

- délky not procvičíme na interaktivní tabuli ve Wordwall
- žákům rozdáme Orffovy nástroje a každý z nich dostane notový zápis s různými délkami not
- pokud je ve skupině pokročilý žák, dáme mu složitější notový zápis
- žáci se snaží zahrát správné délky not na svém hudebním nástroji

4. Zpěv písní:

- zpívání písní z předešlého vyučování

5. Závěr:

- zhodnocení hodiny
- shrnutí

Ukázka přípravy na vyučovací hodinu – 3. třída

Předmět: hudební výchova

Třída: 3. A

Doba: 45 minut

Prostor: hudebna

Téma: Porozumění stupnici C dur

Vzdělávací cíle předmětu:

- žák rozumí stupnici C dur a její struktuře
- žák umí správně dýchat

Výchovné cíle předmětu:

- žák se učí sociální komunikaci

Klíčové kompetence:

- e) **k řešení problémů** - samostatně řeší problémy
- f) **komunikativní** - vyjadřuje se souvisle, kultivovaně

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova

Pomůcky: xylofon, sešit, notový sešit, tabule, křída, interaktivní tabule

Vyučovací metody:

- a) slovní – komunikace žáka a učitele a žáků navzájem
- b) praktické – zpěv, hra na rytmické nástroje
- c) textové – názvy not

Didaktické prostředky:

- a) textové: noty, četba a zpěv písně
- b) názorné: písně

Činnost:

- a) frontální – práce s celou třídou společně na stejném úkolu
- b) skupinová – zpěv, hra na instrumentální nástroje

Obsahové parametry a časové rozvržení hodiny:

1. Uvedení vyučovací hodiny, administrativa:

- úvod hodiny (pozdravení, uklidnění)
- zápis do třídní knihy, absence, omluvení pomůcek (učebnice, sešity, ...)
- seznámení žáků s cílem hodiny: „*Dnes se naučíme stupnici C dur a její strukturu, tedy názvy not.*“

2. Teoretická část

- zopakování látky – *Z čeho se skládá notová osnova? Co je to tón? Čím začíná notová osnova?*
- „*Znáte tóny, které tvoří stupnici C dur?*“
- stupnici si zapíšeme na tabuli a do notových sešitů
- na interaktivní tabuli pojmenuje noty a správně je srovnáme do notové osnovy

3. Praktická část

- hra na hudební nástroje- dvojice rozdáme xylofony, žáci postupně zahrají tóny stupnice C dur
- rozeznávání tónů – jeden žák zahraje tón a ostatní zahrají ten stejný, společně ho pojmenují

4. Rozezpívání a zpěv

- s žáky se rozezpíváme a zazpíváme si společně námi známé písničky – u písniček si budeme všimnout teoretických poznatků o stupnici C dur

9. Závěr:

- shrnutí a zhodnocení hodiny
- dotazy žáků

Ukázka přípravy na vyučovací hodinu – 4. třída

Předmět: hudební výchova

Třída: 4. B

Doba: 45 minut

Prostor: hudebna

Téma: Hudební značky

Vzdělávací cíle předmětu:

- žák ví, co znamenají jednotlivé dynamické značky
- žák rozezná hudební nástroje dle hudební ukázky

Výchovné cíle předmětu:

- žák se učí sociální komunikaci

Klíčové kompetence:

- g) **k řešení problémů** - samostatně řeší problémy
- h) **komunikativní** - vyjadřuje se souvisle, kultivovaně

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova

Pomůcky: pracovní sešit na výuku, pastelky, zpěvník, interaktivní tabule

Vyučovací metody:

- a) slovní – komunikace žáka a učitele a žáků navzájem
- b) písemné – pracovní sešit
- c) názorné – cvičení na tabuli
- d) praktické – zpěv, rozeznání hudebních nástrojů

Didaktické prostředky:

- a) textové: četba a zpěv písně
- b) názorné: písně

Činnost:

- a) frontální – práce s celou třídou společně na stejném úkolu
- b) skupinová – zpěv
- c) samostatná – práce do sešitu

Obsahové parametry a časové rozvržení hodiny:

1. Uvedení vyučovací hodiny, administrativa:

- úvod hodiny (pozdravení, uklidnění)
- zápis do třídní knihy, absence, omluvení pomůcek (učebnice, sešity, ...)
- seznámení žáků s cílem hodiny:
„Dnes si zopakujeme a naučíme se nové hudební značky. Které si pamatujete z předešlé výuky?“

2. Práce s písničkou:

- budeme pracovat v pracovním sešitě Hravá hudební výchova 4 (ukázka cvičení příloha E)
- pracujeme na prvním cvičení, kde je úkolem zakroužkovat dynamické značky
- *„Jaké hudební značky v písničce vidíš? Co znamenají?“*
- *„Zkuste si nějakou pastelkou označit dynamické značky.“*
- poté společná kontrola na interaktivní tabuli
- *„Znáte tuto písničku: Zahraj mně, dudáčku na dudy? Nejprve vám ji zahrají na klavír. Poslouchejte a pozorujte, jak dodržují dynamické značky“*
- společně si text přečteme a poté zazpíváme

3. Hudební značky:

- *„Před chvílí jsme si řekli, co jednotlivé značky znamenají. Zkuste samostatně vypracovat druhý úkol, kde máte spojit názvy hudebních značek s jejich českým významem.“*
- společná kontrola na interaktivní tabuli

4. Práce s poslechem:

- *„Pustím vám 2x ukázku od Konrádyho dudácké muziky z Domažlic. Poprvé jen poslouchejte, můžete zavřít oči a soustředte se. Teď nahrávku pustím znovu a vaším úkolem je zakroužkovat hudební nástroje, které v ukázce uslyšíte.“*
- společná kontrola splněného úkolu

5. Zpěv

- zpěv známých písniček z minulých vyučovacích hodin

6. Závěr:

- společně zhodnotíme vyučovací hodinu

Ukázka přípravy na vyučovací hodinu – 5. třída

Předmět: hudební výchova

Třída: 5. B

Doba: 45 minut

Prostor: hudebna

Téma: Akord

Vzdělávací cíle předmětu: - žák umí zazpívat písně za doprovodu rytmických nástrojů

- žák umí říct, co je akord

Výchovné cíle předmětu: - žák se učí sociální komunikaci

Klíčové kompetence:

a) **k řešení problémů** – učí se samostatně řešit problémy

b) **komunikativní** – souvislé a kultivované vyjadřování

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova

Pomůcky: rytmické nástroje (dřívka, papírová djemba), zpěvník, školní sešit s nalepenými písničkami, učebnice

Vyučovací metody:

navzájem

a) slovní – komunikace žáka a učitele a žáků

b) názorné – předvedení rytmu

c) praktické – zpěv, hra na rytmické nástroje

Didaktické prostředky:

a) textové: četba a zpěv písně

b) názorné: písně

Činnost:

a) frontální – práce s celou třídou společně na stejném úkolu

b) skupinová – zpěv

c) samostatná – vymýšlení rytmu

Obsahové parametry a časové rozvržení hodiny:

1. Uvedení vyučovací hodiny, administrativa:

- úvod hodiny (pozdravení, uklidnění)
- zápis do třídní knihy, absence, omluvení pomůcek (učebnice, sešity, ...)
- seznámení žáků s cílem hodiny:
„Dnes si povíme, co je akord, zopakujeme rytmická cvičení, zazpíváme si známé i neznámé písničky.“

2. Opakování hudební teorie:

- učitel klade otázky a žáci odpovídají: *„Co je to notová osnova, jak vypadá? Čím začíná? Znáš hudební abecedu? Jaké máme solmizační slabiky? Jaký je rozdíl mezi lidovou a umělou písní?“*
- Rozdáme žákům pracovní list (Příloha), který si nalepí do sešitu a pracují samostatně na zadaném úkolu. *„Roztřídte správně hudební nástroje, můžete používat nástěnnou informační tabuli.“* (Příloha)

3. Teoretická část:

- *„Co je to akord? Z čeho se skládá? Jaký má význam? Jaký má zvuk?“*
- učitel zahraje několik akordů na klavír *„Kolik jsem stiskla tónů najednou?“*
- poznatky si zapíšeme do sešitu

4. Praktická část

- necháme žáky zahrát akordy na klavír nebo klávesy
- zkusíme uhádnout, v jaké tónině žák akord hraje

5. Rozezpívání:

- učitel zahraje na klavír písničku *„Běží liška k táboru“*, úkolem žáků je písničku poznat
- *„A teď se na tuto známou melodii rozezpíváme.“*

6. Zpěv písní

- *„Boleslav, Boleslav“* – žáci píseň doprovázejí na rytmické nástroje – se zpěvem, poté pouze hra na rytmické nástroje (papírové bubínky, dřívka)
- společný zpěv pohádkové písně *„Pod dubem za dubem“* a dalších písniček

7. Závěr:

- společně zhodnotíme vyučovací hodinu
- zapíšeme si získané jedničky z pracovního listu

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala výukou hudební nauky v hudební výchově na vybraných základních školách v Libereckém kraji. Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jaké obsahy či metody výuky hudební nauky v rámci hodin hudební výchovy na 1. stupni vybraných základních škol v daném kraji nejčastěji pedagogové využívají. Nyní můžeme konstatovat, že cíl diplomové práce byl naplněn.

Na základě zpracovaných analýz vybraných učebnic se projevilo, že všechny zhodnocené učebnice obsahují téměř totožný obsah a liší se pouze drobnými odchylkami v obsahu. Hudební nauka je v učebnicích vysvětlena teoretickými i praktickými způsoby.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že hudební nauka se vyučuje na všech dotazovaných vybraných základních školách. Větší část škol je vybavena na výuku hudební nauky v hodinách hudební výchovy dostatečně. U některých škol se objevují drobné nedostatky v zázemí, vybavení či personální zajištění při výuce hudební nauky v hudební výchově. Nejčastější pomůckou volí učitelé interaktivní tabuli.

Všichni dotazovaní pedagogové rádi vyučují hudební nauku, která je součástí všech jejich hodin hudební výchovy. Nejčastějším tématem je rytmizace, která žáky provádí od mateřské školy. Nejvyužívanější pomůckou jsou Orffovy nástroje.

Závěrem lze konstatovat, že výsledky pro výuku hudební nauky v hudební výchově ve vybraných základních školách v Libereckém kraji, jsou více než příznivé. Dalo by se také závěrem říci, že výuka hudební výchovy a nauky není takovým „strašákem“ jak se v pedagogické komunitě někdy říká.

7 Použité zdroje

Seznam literatury

BUDÍK, Jan. *Hudební výchova 1*. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1984. ISBN 14-502-84.

BUDÍK, Jan a Raisa POSOVÁ. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1986. ISBN 14-437-86.

DOLINSKÝ, Antonín. *Hudební nauka I*. Praha: Státní tiskárna, 1980. ISBN neuvedeno.

DOLINSKÝ, Antonín. *Hudební nauka II*. 9. Praha: Státní tiskárna, 1980. ISBN 02-128-80.

GRECMANOVÁ, Helena a URBANOVSKÁ, Eva. *Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP*. Edukace (Hanex). Olomouc: Hanex, 2007. ISBN 80-85783-73-8.

HURNÍK, Lukáš. *Tajemství hudby: hudební nauka s nadhledem*. Praha: Grada, 2000. ISBN 80-7169-278-6.

JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 2 učebnice pro 2. ročník základní školy*. 2. Brno: Nová škola, 1998. ISBN 978-80-7289-139-9.

JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 3: učebnice pro 3. ročník základní školy*. Brno: Nová škola, 1999. ISBN 80-85607-82-4.

JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 4 učebnice pro 4. ročník základní školy*. 2. Brno: Nová škola, 2011. ISBN 978-80-7289-329-4.

JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova pro 1. ročník, metodický průvodce a zpěvník*. Brno: Nová škola, 1996. ISBN 80-85607-42-5.

JAGLOVÁ, Jindřiška. *Začínáme s hudební výchovou – pracovní listy*. Brno: Nová škola, 1996. ISBN 978-80-87565-67-4.

KOTRBA, Tomáš a LACINA, Lubor. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2007. ISBN 978-80-87029-12-1.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova 1 pro 1. ročník základní školy*. 3., upravené vydání. Ilustroval Gabriel FILCÍK. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2018. ISBN 978-80-7235-605-8.

LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova 2 pro 2. ročník základní školy*. 3., upravené vydání. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2018. ISBN 978-80-7235-606-5.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-027-7.

LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*. 3., upravené vydání. Ilustroval Václav ČERNÝ. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2018. ISBN 978-80-7235-608-9.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova 5 pro 5. ročník základní školy*. 3., upravené vydání. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2018. ISBN 978-80-7235-609-6.

PECINA, Pavel a ZORMANOVÁ, Lucie. *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 147 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 114. ISBN 978-802-1048-348.

PECHÁČEK, Stanislav. VÁŇOVÁ, Hana. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Karolinum, 2006. 282 s. ISBN 80-246-0365-9.

SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy 1*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1985. ISBN 14-512-85.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Lidové písničky a hry s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. *Nápady - hry - tvořivost*. ISBN 80-7178-323-4.

TAYLOR, Daniela; KÜFHABEROVÁ, Božena; HLAVOVÁ, Jana; KNOPOVÁ, Blanka a ANTOŇŮ, Jana. *Hravá hudební výchova 1: pro 1. ročník ZŠ*. Praha: Taktik, 2020. ISBN 978-80-7563-249-4.

TAYLOR, Daniela; KÜFHABEROVÁ, Božena; JIŘIČKOVÁ, Jiřina; HAVELKOVÁ, Hana; TUREK, David et al. *Hravá hudební výchova 2: pro 2.*

ročník ZŠ. Ilustrovala Vendula HEGEROVÁ. Praha: Taktik, 2020. ISBN 978-80-7563-250-0.

TAYLOR, Daniela; KÜFHABEROVÁ, Božena; JIŘIČKOVÁ, Jiřina a ŠPINLEROVÁ, Iva. *Hravá hudební výchova 3: pro 3. ročník ZŠ: v souladu s RVP*. Ilustrovala Vendula HEGEROVÁ, ilustrovala Valerie BRŮNOVÁ. Praha: Taktik, 2021. ISBN 9788075632555.

TAYLOR, Daniela; KÜFHABEROVÁ, Božena; JIŘIČKOVÁ, Jiřina a ŠPINLEROVÁ, Iva. *Hravá hudební výchova 4: pro 4. ročník ZŠ: v souladu s RVP*. Ilustrovala Valerie BRŮNOVÁ, ilustrovala Vendula HEGEROVÁ. Praha: Taktik, 2022. ISBN 978-80-7563-486-3.

TAYLOR, Daniela; KÜFHABEROVÁ, Božena; JIŘIČKOVÁ, Jiřina a ŠPINLEROVÁ, Iva. *Hravá hudební výchova 4: pro 4. ročník ZŠ: v souladu s RVP*. Ilustrovala Valerie BRŮNOVÁ, ilustrovala Vendula HEGEROVÁ. Praha: Taktik, 2022. ISBN 978-80-7563-487-0.

VÁŇOVÁ, Hana a SKOPAL, Jiří. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice: vysokoškolská učebnice*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0435-3.

VISKUPOVÁ, Božena. *Hudebně pohybová výchova a zpěv: Metod. přír. pro nepovinný předmět v 5.- 8.roč. zákl. školy*. Praha: SPN, 1989. ISBN 80-04-19284-x.

ZENKL, Luděk. *ABC Hudební nauky*. 1. Praha 2: Polygrafia, 1982. ISBN 02-002-82.

Seznam webových stránek

ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM. ŠVP Stráž pod Ralskem. Online. [vid. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://zsstraz.org/soubor/r3Ya>.

ZŠ a MŠ Stráž pod Ralskem [online]. 2020 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <https://zsstraz.org/>

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha A – Hra Rondo

Příloha B – Hádanky – písničky

Příloha C – Kostky

Příloha D – Domino – lidové písně

Příloha E – Hravá hudební výchova 4. Ročník

Příloha F – Různé úkoly k výuce hudební nauky

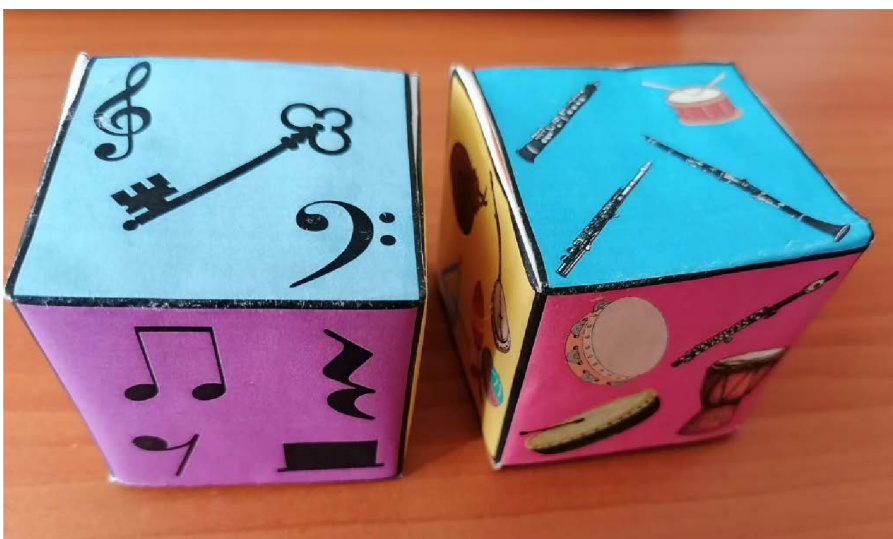
PŘÍLOHA A – Rondo

PŘÍLOHA B – Hádanky - písničky

PŘÍLOHA C – Kostky

PŘÍLOHA D – Domino – lidové písně

PŘÍLOHA E

- D. Taylor, B. Küfhaberov, J. Jiříčková, 2022, s. 27 a 28

3 V notaci písně *Zahraj mně, dudáčku, na dudy* najdi a oranžové označ dynamické značky.

Zahraj mně, dudáčku, na dudy

česká lidová z Chodská

miřně rychle

1. *mf* *F*
Za - hraj mně, du - dá - čku, na du - dy, na du - dy,

7 *f* *C7* *F* *C7* *F*
ne - bo mně ty svý du - dy, du - dy dyj,

11 *mf* *C7* *F* *C7* *F*
ne - bo mně ty svý du - dy dyj!

4 Spoj slova (hudební značky) s jejich českým významem.

piano (p)	důraz
mezzoforte (mf)	zesilovat
forte (f)	slabě
crescendo ($\langle \rangle$)	zeslabovat
decrescendo ($\rangle \rangle$)	středně silně
akcent (>)	silně

5 Poslechni si ukázkou od Konrádyho dudáček muziky z Domažlic a zakroužkuj hudební nástroje, které v nahrávce slyšíš.

PŘÍLOHA F

ROZTŘÍĎ DO TABULKY HUDEBNÍ NÁSTROJE

HARFA, FLÉRNA, KLAVÍR, ČINELY, KLARINET, TAMBURÍNA, KYTARA, SAXOFON, TRIANGL,
XYLOFON, TRUBKA, HOUSLE

STRUNNÉ	DECHOVÉ	BICÍ

UMÍŠ POJMENOVAT TYTO NOTY?

The image shows a musical exercise on a five-line staff. On the left is a treble clef. There are five notes: a quarter note on the second line (G4), a quarter note on the second space (A4), a quarter note on the third line (B4), a half note on the third space (C5), and a half note on the fourth line (D5).

